

200 let s Rukopisem zelenohorským

Česká literatura se může pochlubit výjimečným světovým fenoménem. Dvě stě let se odehrává spor o pravost Rukopisu zelenohorského a Rukopisu královédvorského (RKZ), dnes uložených v Knihovně Národního muzea v Praze. Expozice, ve které si vás dovoluujeme přivítat, přibližuje především Rukopis zelenohorský, dále pak nejvýznamnější okamžiky ve sporu o jeho stáří, významné osobnosti, které do sporu zasáhly, činnost České společnosti rukopisné, a konečně i výhledy, které má Rukopis před sebou. Výstavu připravila Česká společnost rukopisná, Mikroregion Nepomucko a obec Klášter za finanční podpory Plzeňského kraje u příležitosti výročí 200 let od nalezení Zelenohorského rukopisu na zámku Zelená Hora.

Libreto: Ing. Jiří Urban, Mgr. Dana Mentzlová, Dr. Karel Nesměrák, Ing. Jaroslav Gagan, Ing. arch. Radomil Šolc, Pavel Motejzík, DiS., Bc. Lukáš Mácha, archiv České společnosti rukopisné

Grafické řešení: Martin Bušek

Obrazové materiály: archiv České společnosti rukopisné, archiv Mikroregionu Nepomucko, archiv Jiřího Urbana, archiv Pavla Motejzíka, archiv Lukáše Máchy

www.zelenahora.cz

www.turisturaj.cz

Nejstarší česky psaná písemná památka?

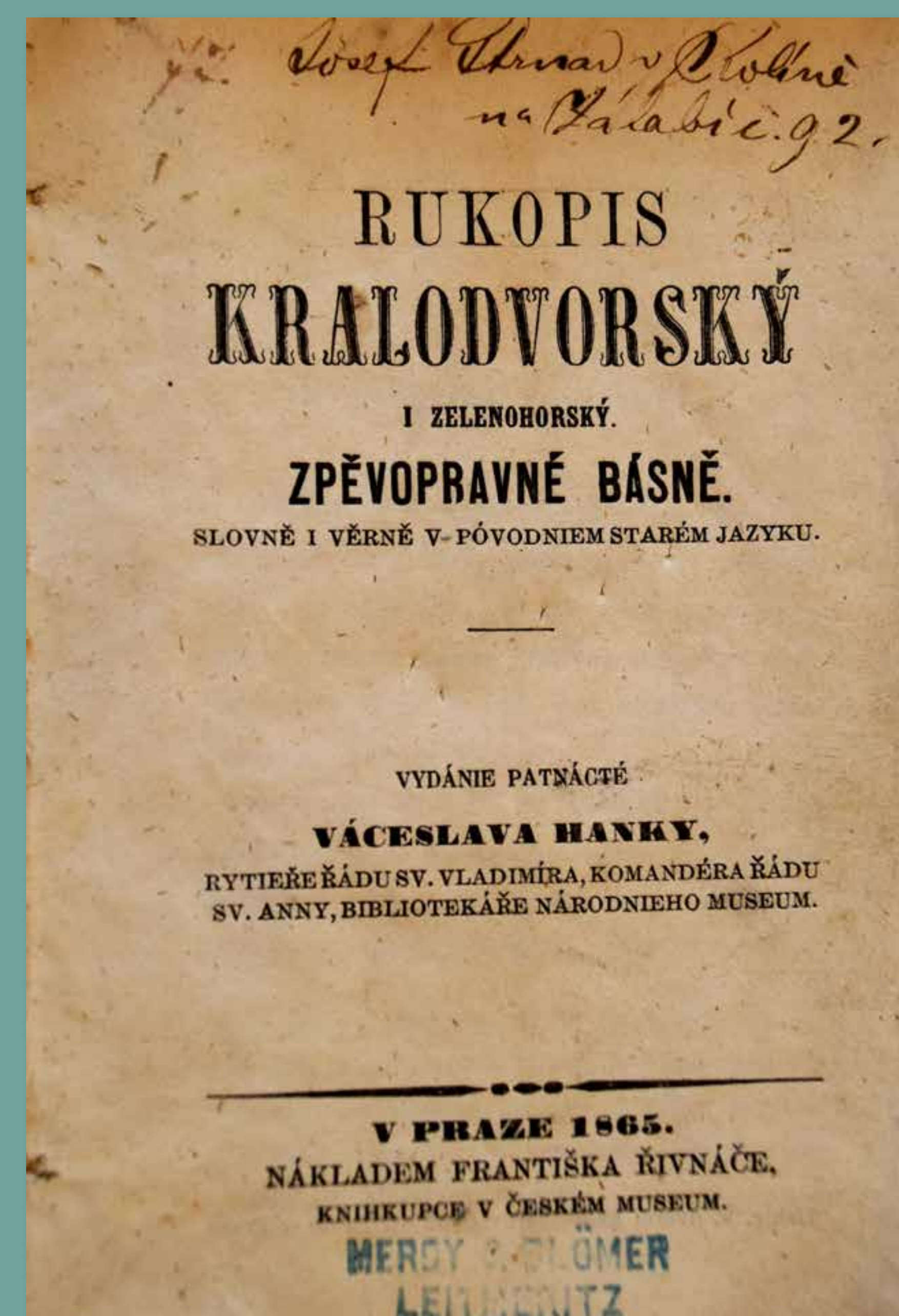
Rukopis zelenohorský je složen ze 4 pergamenových listů menšího formátu, které se jeví jako část rozsáhlejšího textu, jehož začátek i konec chybí. Máme zde posledních 9 veršů jakési skladby nazývané Sněmy, líčící patriarchální rodové zřízení u starých Čechů, a pak podstatně delší text, nazývaný Libušin soud. Snad každý zná Smetanovu operu Libuši, jejíž libreto je napsáno právě podle textu Zelenohorského rukopisu. Pověst o Libušině soudu je ovšem zaznamenána i v některých kronikách, ale vždy podstatně jinak. Zatímco v Hájkově kronice se líčí spor sousedů o meze v Chuchli, v Zelenohorském rukopise Libuše soudí bratry Chrudoše od Otavy a Šťáhlava od Radbuze ve sporu o dědictví po otci. Starší Chrudoš se domáhá celého dědictví podle práva prvorozeného. Na základě hlasování sněmu však Libuše vyhlašuje verdikt, že se mají buď spravedlivě rozdělit nebo zděděný majetek spravovat společně podle českého práva. Rozezlený Chrudoš pak Libuši urazí a to je důvod, proč se Libuše vzdává soudnictví, a vyzývá sněm, aby si zvolil mužského vladaře. Na závěr promluví Ratibor: „Nechvalno nám v němcích (pozn. němý – nerozumějící domácím jazykem) hledat právo, u nás právo po zákonu svatém, které přinesli sem otci naši v tyto (žirné kraje přes tři řeky).“ V minulosti byl rukopis patrně určen pro zpěvy, nikoliv pro recitace.

Zarytý německý Michl

Zajímavá je také historie nálezu rukopisu, která byla osvětlena až v roce 1859 historikem V. V. Tomkem. Pergameny byly uloženy v hospodářských prostorech v přízemí zámku (pozn. počátkem 20. století došlo k významné adaptaci této části zámku a přesné místo nálezu nelze již dnes určit) a někdy v roce 1817 si jich všimnul tehdejší panský úředník Josef Kovář. Jak vypověděl, byly zaprášené, a když prach setřel vlhkou houbou, objevilo se písmo. Tož se šel poradit za nepomuckým farářem Boubelem. Rukopis pak shlédla řada dalších vzdělanců v okolí a došlo k rozhodnutí zaslat jej do Prahy, odkud před časem vzešla výzva, aby rodícímu se Muzeu byly zasílány vzácné dokumenty. Muselo se tak učinit anonymně, neboť Colloredo-Mannsfeld, tehdejší majitel panství, nebyl nakloněn obrodným snahám a hrozilo, že by dokument raději zničil, než podporoval činnost Muzea. Kovář k tomu v anonymním dopise poznamenal, že vzal tento rukopis svému pánovi, který je „zarytý německý Michl“.

Socha Jeronýma z Colloredo-Mannsfeldu, za jehož vlády byl Rukopis nalezen

Vydání Rukopisů od Václava Hanky

Pamětní mince u příležitosti 50. výročí nalezení

200 let s Rukopisem zelenohorským

Šifra mistra Hanky

Když se Josef Dobrovský doslechl o podivném doručení rukopisu do Muzea, pojal podezření a to se stupňovalo, když studoval nedokonalé faksimile, které mu zaslal Puchmajer a které nedovedl správně rozluštit. Výskyt jména Čech jej pak utvrdil v přesvědčení o padělanosti. Vysoká Dobrovského autorita a ohledy vlastenců k jeho osobě zapříčinily, že byl rukopis v Muzeu založen k archivaci. Jeho opisy však kolovaly mezi vlastenci, kteří nesdíleli Dobrovského odsudek. Došlo tak k tomu, že Rukopis zelenohorský byl tiskem vydán nejprve ve Varšavě roku 1820. Do dnešních dnů u nás zaznamenal Rukopis přes 60 vydání, jedná se tedy spolu se Švejkem od J. Haška a Babičkou od B. Němcové o nejvydávanější českou knihu. Na Dobrovského námitky odpověděli Palacký a Šafařík německy psaným spisem „Nejstarší památky českého jazyka“, jehož součástí byla i expertýza chemická a mikroskopická od známého přírodovědce Augusta Cordy. Ten svoje zkoumání popsal ve dvou dopisech z roku 1840 a posoudil předložený dokument za „nanejvýš starý“.

Od té doby převládlo mínění o pravosti této památky, která se spolu s Rukopisem královédvorským stala nejsilnějším inspiračním zdrojem umělecké tvorby 19. století. Kromě již zmíněné Smetanovy opery je zde dlouhá řada dalších uměleckých projevů. Jmenujme aspoň Mánesa, Alše, Myslbeka a z novějších Konůpka. A není planou frází, že Národní divadlo je naplněno duchem Rukopisů.

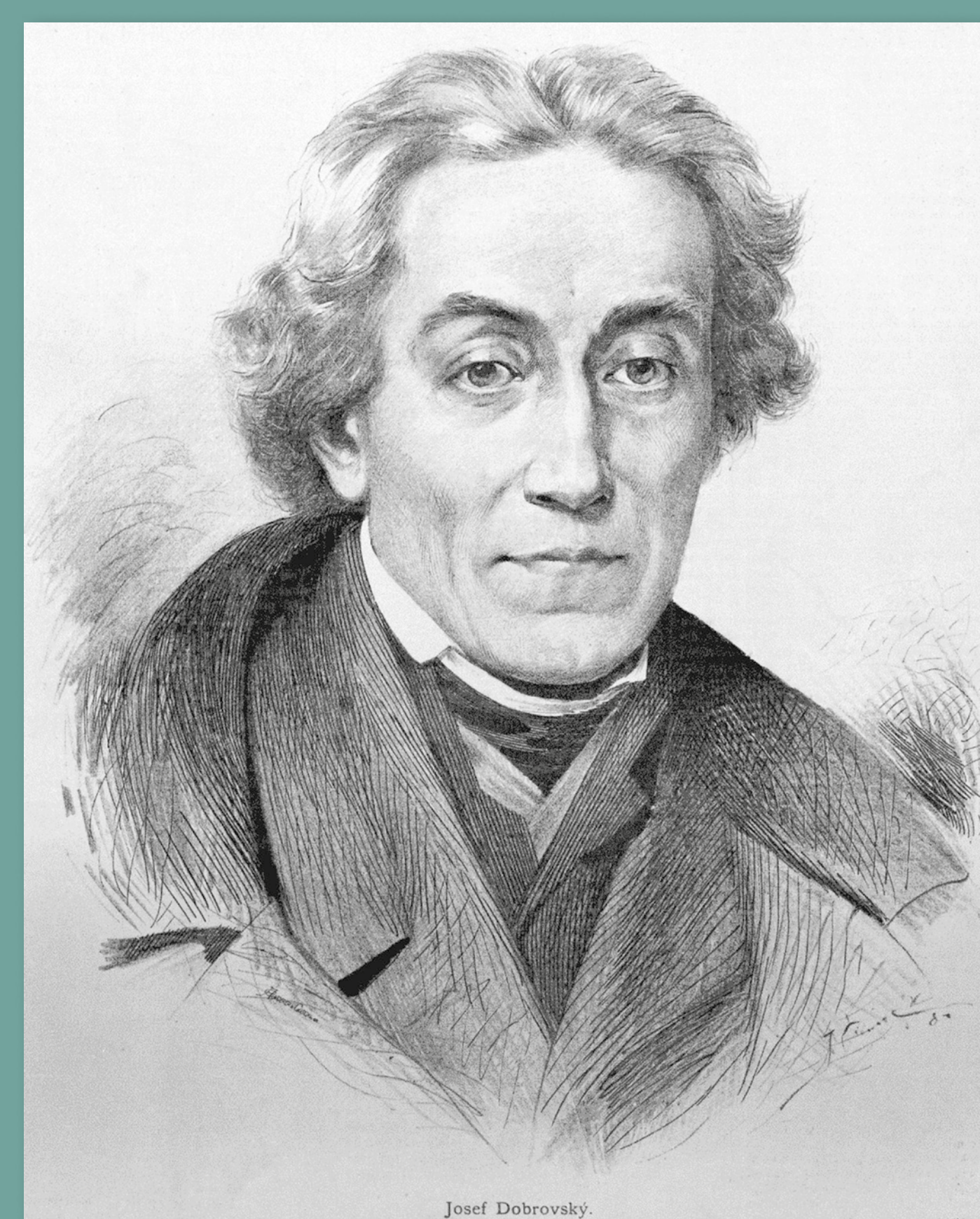
Dva mazalové se spojí a budou malovat jak Raffael?

Řadu let byl rukopis nazýván Libušin soud dle svého obsahu, a teprve když byl v roce 1858 Václav Hanka nařčen z jeho padělání a když pak v důsledku soudního Hankova sporu zmíněné nálezové okolnosti vypátral historik Tomek, začal se rukopis nazývat Zelenohorským dle místa nálezů. Když se celý svět dozvěděl, odkud rukopis pochází, vládla již na Zelené Hoře dobrosrdečná kněžna Vilemína z Auerspergu, proto nebylo nutno cokoliv tajit a následovala celá řada výslechů svědků, kteří cokoliv o rukopisu věděli. Jedním z posledních pamětníků nálezů byl tehdy již staříčký P. Josef Zeman (kdysi Boubelův pomocník a nyní jeho nástupce).

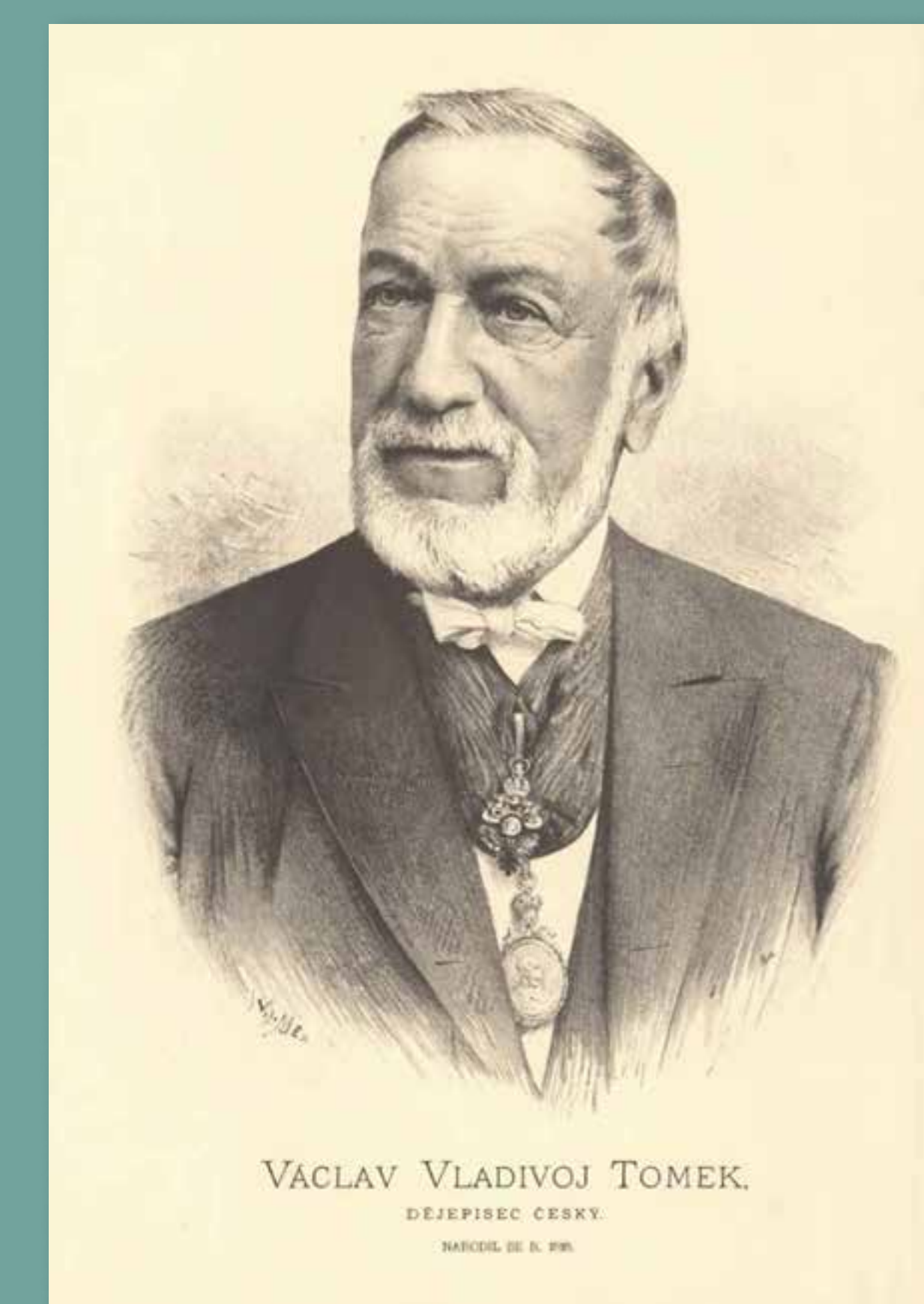
Zastánci falzifikace RZ dospěli k závěru, že k napsání takové skladby schopnosti jednotlivce nepostačují. Předpokládají proto, že autorů bylo více, minimálně dva. Nejvýznamnějšími a zároveň nejznámějšími kandidáty jsou Josef Linda (novinář a spisovatel, rodák z Nových Mitrovic) a Václav Hanka (filolog, básník a editor staročeských památek). Ani jeden z nich se k tomu nepřiznal, a přestože je Dobrovský od počátku podezíral, oba toto podezření odmítali. Mezi částí odborné veřejnosti zavládlo přesvědčení, že neměli na tak významné dílo dostatek schopností.

Machkova podobizna V. Hanky
v jeho třiceti letech

Josef Dobrovský – modrý abbé

Historik V. V. Tomek

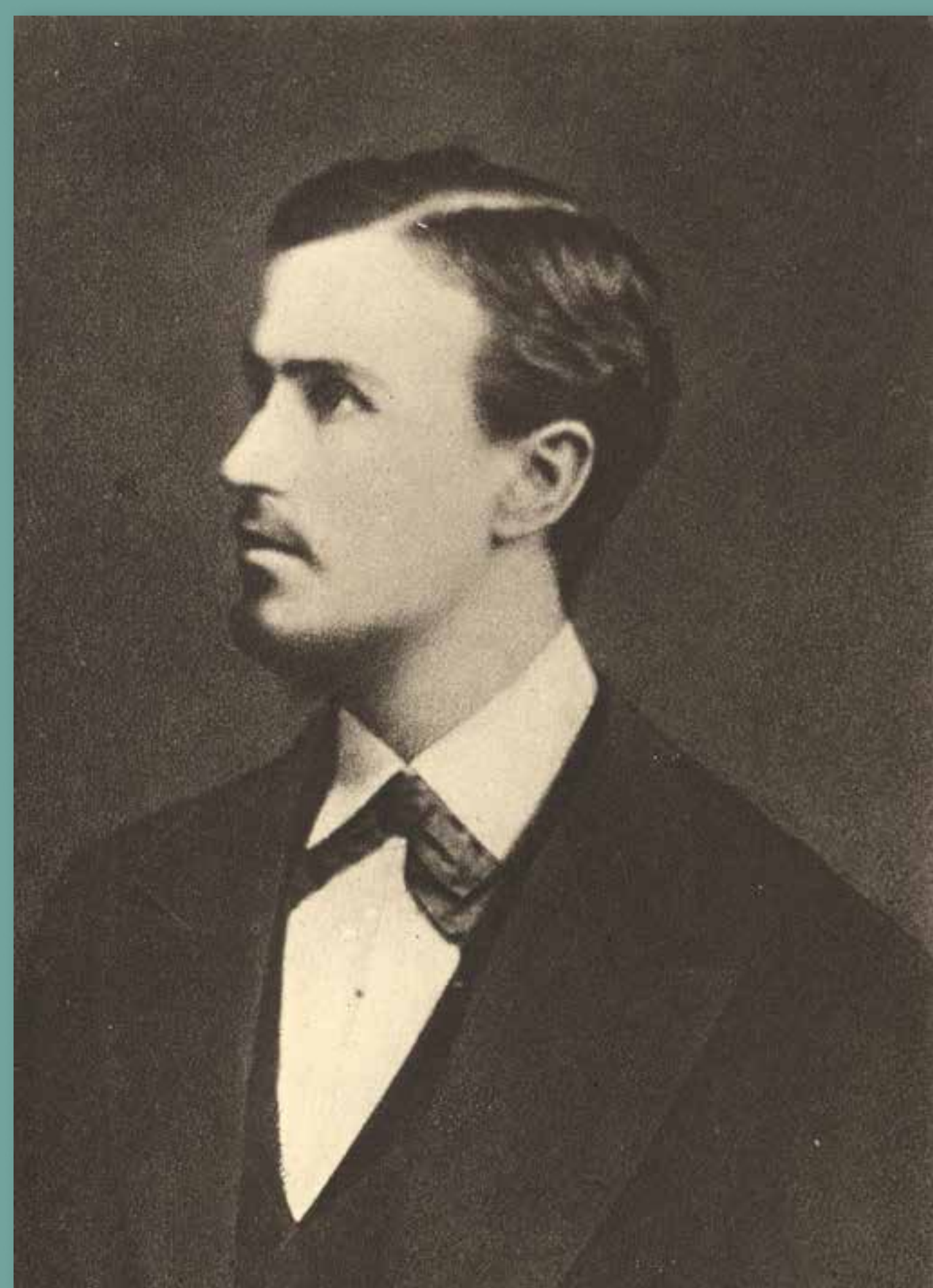
200 let s Rukopisem zelenohorským

Velké rukopisné boje 1886–1899

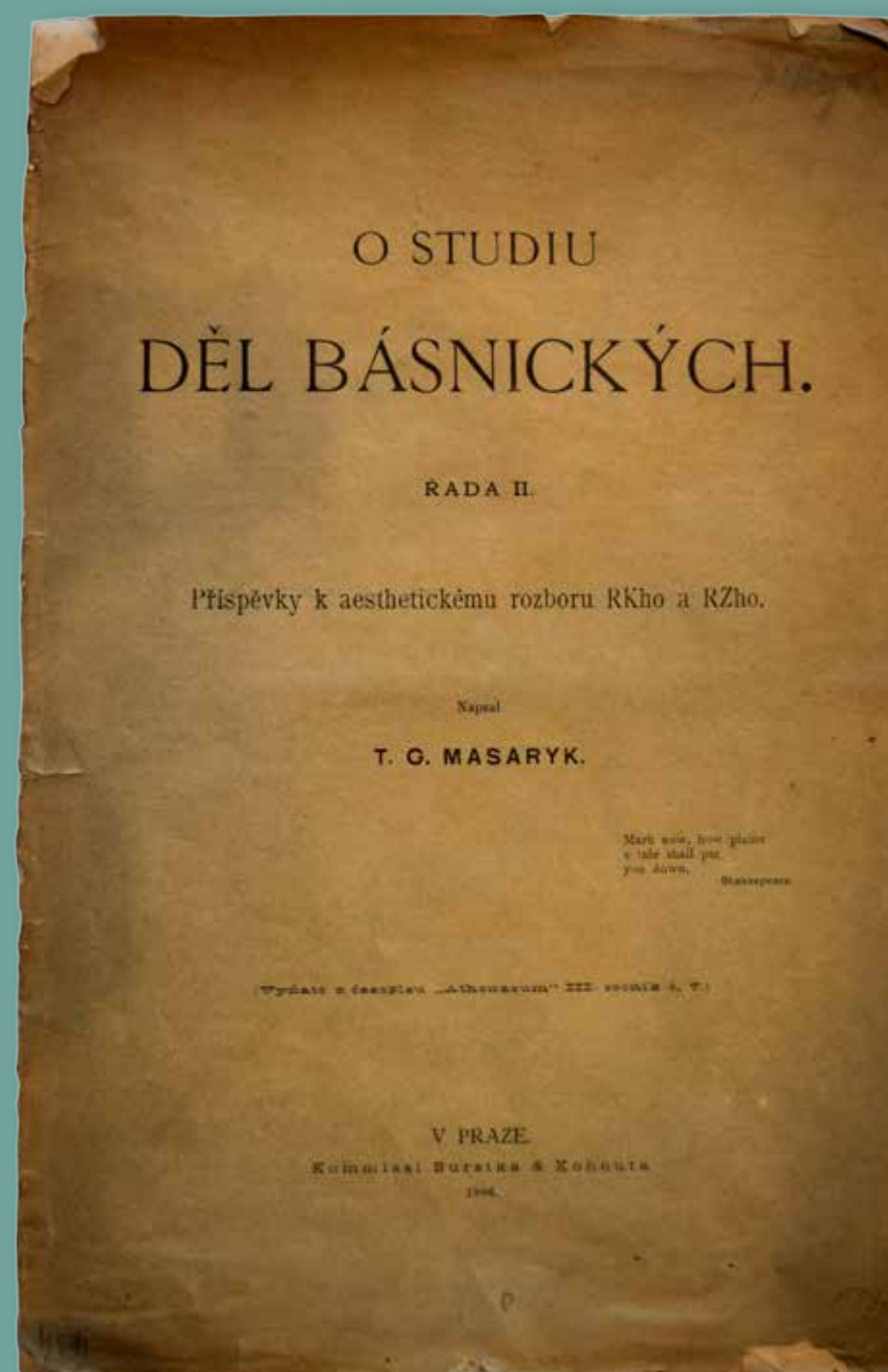
Po době silně naplněné historicismem se koncem 19. století dostavilo přesycení, provázené vlnou zvýšené skepse, a rozpoutal se boj o pravost Rukopisů. Rukopisy zelenohorský i královédvorský byly podrobeny četným jazykovědným, historickým a sociologickým a dalším kritikám. Na straně odpůrců pravosti se angažoval i budoucí prezident T. G. Masaryk. Jednak některými kritickými statěmi, jednak jako redaktor časopisu Athenaeum, kde se soustřeďovaly články proti pravosti.

Jazykovědec Gebauer tehdy vyslovil na základě zjištěných jazykových zvláštností Rukopisů jisté pochybnosti o jejich pravosti a žádal provedení chemických zkoušek. Začalo se s Rukopisem královédvorským, a když se chemici vyjádřili pro jeho pravost, nebylo to Gebauerem respektováno a dokonce zazněl názor, že chemie vůbec nemůže pravost prokázat. Za těchto okolností Rukopis zelenohorský už zmíněnými chemiky zkoumán nebyl.

Velké rukopisné boje nepřinesly jednoznačné vítězství té či oné straně. Spor zůstal nerozhodnut. Podstatný zvrat v nazírání se ale dostavil v roce 1899 po zveřejnění článku Ladislava Dolanského v Listech filologických se sdělením, že se Václav Hanka do Zelenohorského rukopisu podepsal kryptogramem Hanka fecit. To byla ovšem svévolná interpretace jednoho nečitelného místa. Nicméně vědomí veřejnosti bylo dlouho pod vlivem tohoto klamu.

Mladý T. G. Masaryk

Publikace o Rukopisech sepsaná Masarykem

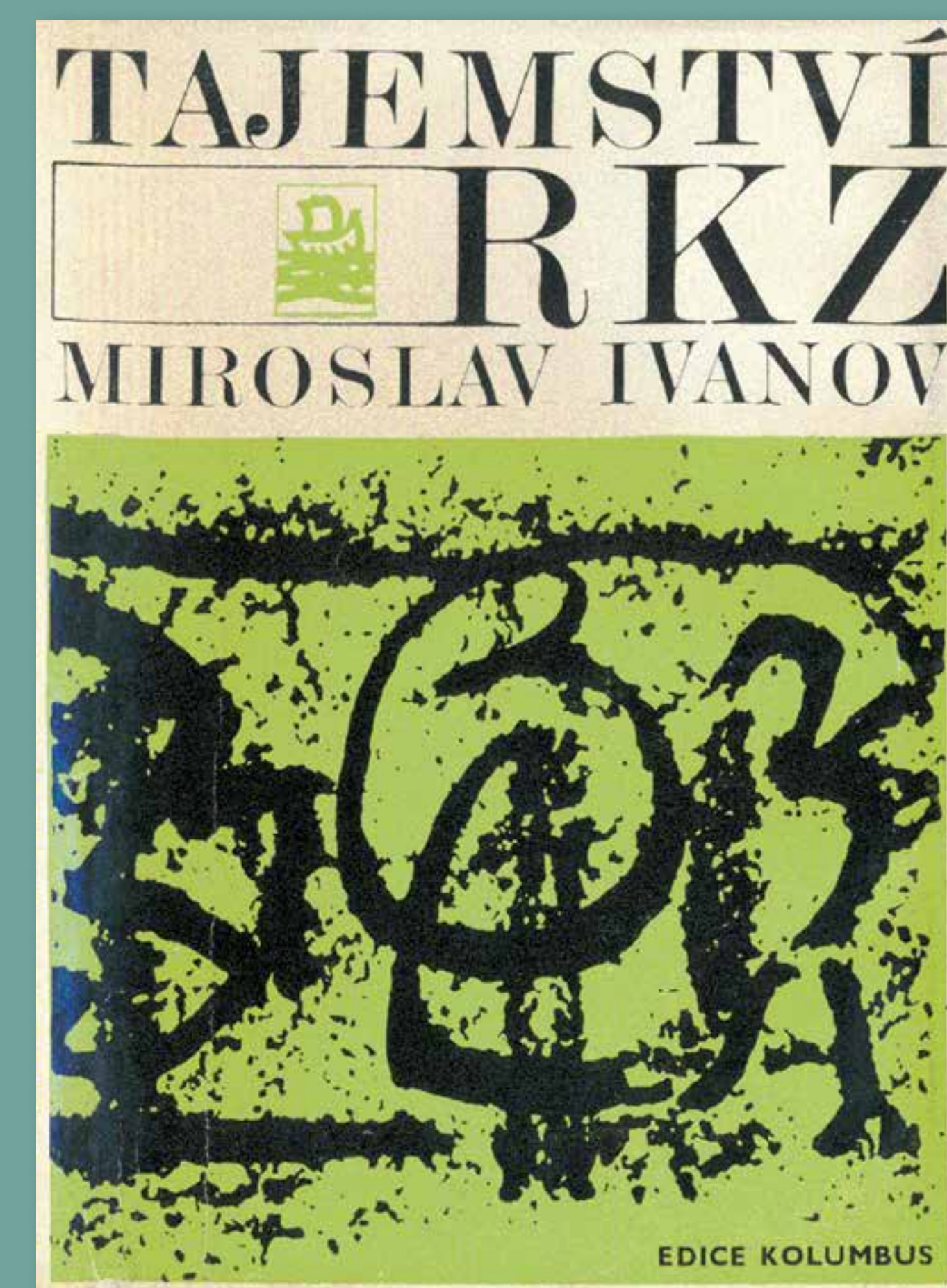
Nebudu diskutovat o tom, jestli Karel IV. založil Karlštejn

Zatímco velké rukopisné boje z 19. století se vyznačovaly množstvím polemických článků, následné rukopisné aktivity spisovatele Ivanova jsou pozoruhodné naprostou absencí diskuse. V šedesátých letech minulého století, když se přiblížilo 150. výročí nálezu, se zvýšil zájem o Rukopisy. O jejich problematiku se začal zajímat spisovatel Ivanov. Bylo mu umožněno konstatovat, že spor nebyl definitivně rozhodnut, a provést se svým týmem zkoumání, které mělo odebrat zastáncům pravosti Rukopisů argumenty, vyplývající z dosavadních hmotných průzkumů.

Pomocí tzv. literatury faktu s masivní podporou sdělovacích prostředků byl vytvořen dojem, že problematika Rukopisů Zelenohorského a Královédvorského byla definitivně vyřešena pomocí chemických analýz, které garantuje Kriminalistický ústav. Později vyšlo najevo, že zkoumání týmu bylo pojato značně tendenčně, že žádné exaktní chemické datování provedeno nebylo a že se Kriminalistický ústav od zkoumání Ivanovova týmu zcela distancoval.

V průběhu práce Ivanovova týmu byl v roce 1969 péčí Akademie věd vydán sborník "RKZ – dnešní stav poznání" s argumenty společenských věd a sděleno, že bude doplněn dalším dílem s výsledky „chemického“ zkoumání „kriminalistů“. Tento díl vyšel v roce 1993 péčí Národního muzea, ale bez kritického stanoviska Kriminalistického ústavu.

Sám M. Ivanov v závěru života už další diskuzi na téma kolem Rukopisů odmítal zdůvodněním, že „diskutovat lze jen o věcech, které jsou diskutabilní, tzn. nebudeme diskutovat o tom, jestli Karel IV. založil Karlštejn, a zrovna tak nebudeme diskutovat o tom, jestli Rukopisy jsou podvrženy, poněvadž jsou to FALZA, to je fakt. Jediné, o čem bych mohl diskutovat, je, kdo je napsal? Jestli Hanka a jeho přítel, svatební svědek, malíř a chemik – Horčička. Já se domnívám tak na 90%, že to udělali tihle dva vynikající vlastenci.“

Obálka knihy Tajemství RKZ od Miroslava Ivanova

200 let s Rukopisem zelenohorským

„Můj drahý národ český neskoná“ – budoucnost sporu o stáří RKZ

Spor o skutečné stáří RKZ je dosud neukončen. Převažujícím směrem je jejich datace do doby národního obrození, k čemuž je obvykle používána málo konkrétní formule „výzkumy společenských věd přinesly v minulosti již dostatečné důkazy o tom, že Rukopisy nejsou z doby, do které se hlásí“. Na základě literatury faktu se však stále setkáváme i s tvrzením o tom, že tuto dataci dokázaly „chemické analýzy Kriminalistického ústavu“, které se přirozeně nezakládá na pravdě. V populární literatuře i nadále zůstává „autorství“ Rukopisů připisováno Václavu Hankovi. Menšinovým názorem pak je, že RKZ představují pravé středověké památky. Konečně poslední názorový proud předpokládá vznik Rukopisům ve století šestnáctém či v době barokní. Pokusme se, jako bájná kněžna Libuše, předpovědět, jaký může být vývoj sporu o stáří RKZ.

Poznání historického vývoje českého jazyka není dodnes zcela dokončeno. Je zřejmé, že dnes jsou mnohem lepší podmínky pro poznání staročeského jazyka, než v době Gebauerově, díky digitalizaci textů a počítačovým nástrojům. V minulosti byla v RKZ některá slova vytýkána jako „nedoložená a nemožná“, ale většina z nich byla posléze nalezena v pravých staročeských památkách. Tento vývoj bude ještě pokračovat. Moderní digitální verze staročeského slovníku dává předpoklady ještě důkladněji posoudit zvláštnosti jazyka Rukopisů. Na ty upozornil v 80. letech minulého století jazykovědec Julius Enders. Vyvrátil velké množství námitek proti jazyku Rukopisů a přinesl argumenty pro pravost. Jeho práce dosud nebyla zastánci falzifikace nijak oponována.

Českou literární vědou zatím nebyl šířeji reflektován výzkum orální, tedy ústně předávané, poezie, započatý Parrym ve 30. letech 20. století. Jak ukázal Julius Enders, srovnáme-li orální poezii jiných národů, objeví se překvapující podobnosti s RKZ. Lze očekávat, že poznatky o orální poezii časem proniknou i do „oficiální“ české literární vědy.

Nejzásadnější se pro otázku datování Rukopisů jeví pokrok v metodách hmotného zkoumání, které již mají možnost podrobit RKZ exaktnímu datování doby jejich zápisu nedestruktivním způsobem. Oslovené instituce se nestaví k této myšlence odmítavě. Platnost závěrů Ivanovova týmu padla při oponenturách v letech 1975 a 1992. I ostatní vědní obory mohou k poznání skutečné doby vzniku (a to jak vzniku příslušné písně, tak i zápisu na pergamen RKZ) přispět. Příkladem může být paleografie využívající moderní digitální technologie.

Bez ohledu na stáří RKZ nelze pochybovat o jejich vysoké básnické hodnotě. Seznámení s jejich obsahem a významem ukazuje, jaké myšlenky spojovaly český národ v době minulé. V Rukopisech, stejně jako v jiných významných památkách, je skryto poučení z minulosti pro budoucnost.

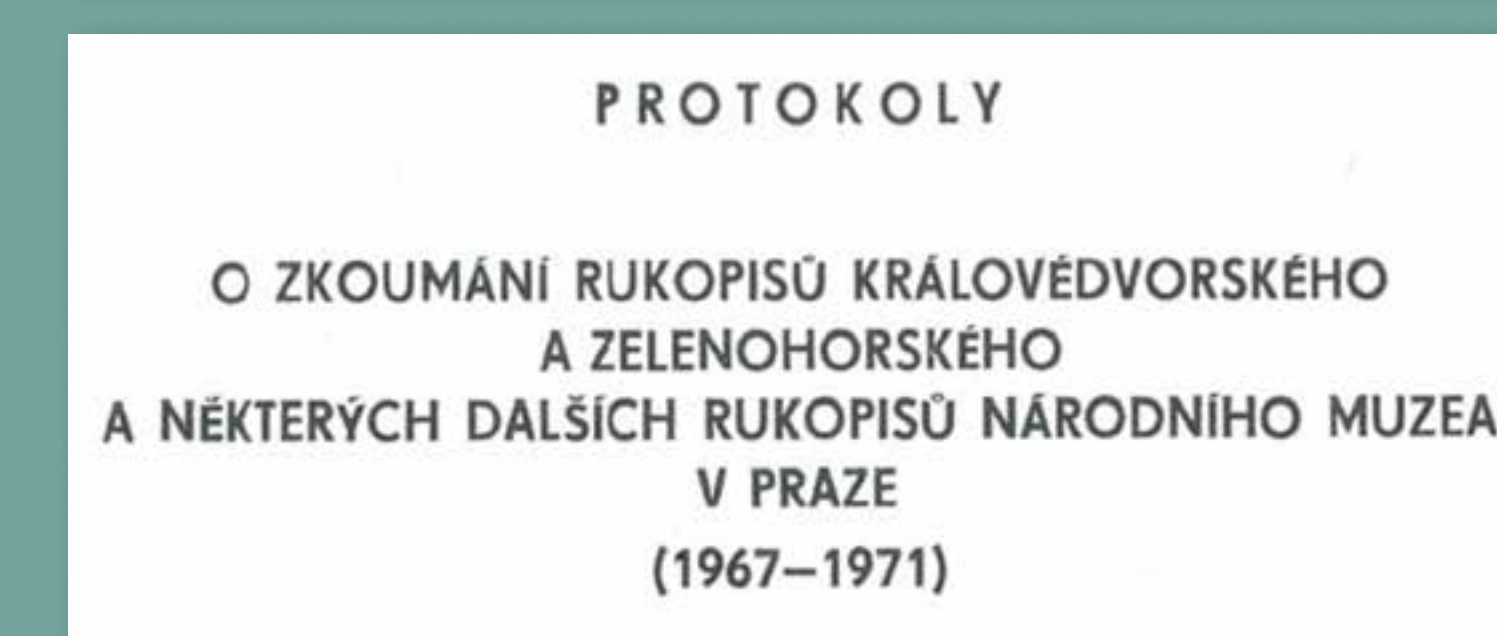
České nebe – poslední hra divadla Járy Cimrmana

Sborník Národního muzea z roku 2008 se ve studii PhDr. Sršně věnuje osobě Václava Hanky

Iniciála N v Rukopisu královédvorském

Různé verze názvů „protokolů“ Ivanovova týmu

200 let s Rukopisem zelenohorským

Rukopis zelenohorský
LIBUŠIN SOUD

(novočesky upraveno)

Vltavo, aj proč svou kališ vodu?
K čemu kališ vodu stříbropěnnou?
Zdaž tě lítá rozvlnila bouře,
sesypavši mračno širých nebes,
opláknuvši zelených hor hlavy,
vypláknuvši zlatopískou hlínu? –

Jakže bych já vody nekalila,
když se vadí dva rodní bratři,
rodní bratři o dědictví otce!
Vadí se to krutě mezi sebou
lítý Chrudoš na Otavě křivé,
na Otavě křivé, zlatonosné,
Stahlav chrabrý na Radbuze chladné;
oba bratři, oba Klenovici,
z větve staré rodu Popelova,
který přišel s pluky s Čechovými
v tyto žírné kraje přes tři řeky.

Přiletěla družná vlaštovice,
přiletěla od Otavy křivé,
sedla na okénko rozložitě
v Libušině otců zlatém sídle,
sídle otců, svatém Vyšehradě,
běduje a nařiká si smutně.

Když to slyší jejich rodná sestra,
rodná sestra v Libušině dvoře,

prosí kněžnu uvnitř Vyšehradu
v předsíni své stanoviti právo,
pohnati sem bratry její oba,
rozsouditi je pak po zákonu.

Káže kněžna vypraviti posly;
k Zutoslavu od Libice bílé,
kdež jsou doubraviny krásné, mladé;
k Litoboru v Chlumec Dobroslavův,
Orlici kde Labe pije právě;
k Ratiboru od hor Krkonoší,
Trut kde zahubil saň lítou kdysi,
k Radovanu z Kamenného Mostu,
k Jarožiru od Brd řeckoplodných,
k Střeziboru od Sázavy ladné,
k Samorodu od Mže stříbrnosné,
ke všem kmetům, vladykům a lechům,
k bratrům Chrudoši a Stahlavu též,
rozvaděným o dědictví otce.

Když se sešli vladyky a leši
na Vyšehrad (v Libušino sídlo),
každý zased podle rodu svého;
sedla kněžna v bělostkvoucí říze
na otcovský stolec v slavném sněmu.

Věhlasné dvě děvy vystoupily,
vyučené věštbám neomylným;
jedna drží desky právodatné,
druhá meč pak křivdy trestající;
proti nim byl plamen pravdozvěstný,
pod nimi pak svatosoudná voda.

Řekla kněžna se zlatého stolce:
"Moji kmeti, vladyky a leši!
Bratrům těm zde rozhodněte právo,
kteřížto se vadí o dědictví,
o otcovské statky mezi sebou.
Po zákoně věčně živých bohů
budou jim buď oba spolu vlásti,
neb se rozdělí jim rovnou měrou.
Moji kmeti, vladyky a leši!
Rozhodněte moje výpovědi,
po vašem-li budou po rozumu;
nebudou-li po rozumu vašem,
stanovte jim sami nový nález,
jenž by smířil rozvaděné bratry!"

Klaněli se vladyky a leši,
počali pak tiše hovořiti,
hovořiti tiše mezi sebou,
chváliti ty výpovědi její.

Litobor vstal z Chlumce Dobroslava,
jal se těmi slovy hovořiti:
"Slavná kněžno na otcovském stolci!
Výpovědi tvé jsme rozmyslili,
seber hlasy po svém shromáždění!"

Sebraly hned hlasy děvy soudní,
sbíraly je v osudí tam svaté,
daly je pak lechům provolati.

Radovan vstal z Kamenného Mostu,
jal se hlasy přepočítavati,
většinu pak provolal hned lidu,

lidu k rozsouzení svolanému:
"Oba rodní bratři Klenovici,
z větve staré rodu Popelova,
který přišel s pluky s Čechovými
v tyto žírné kraje přes tři řeky,
o dědictví své se takto smiřte:
budete jim oba spolu vlásti!"

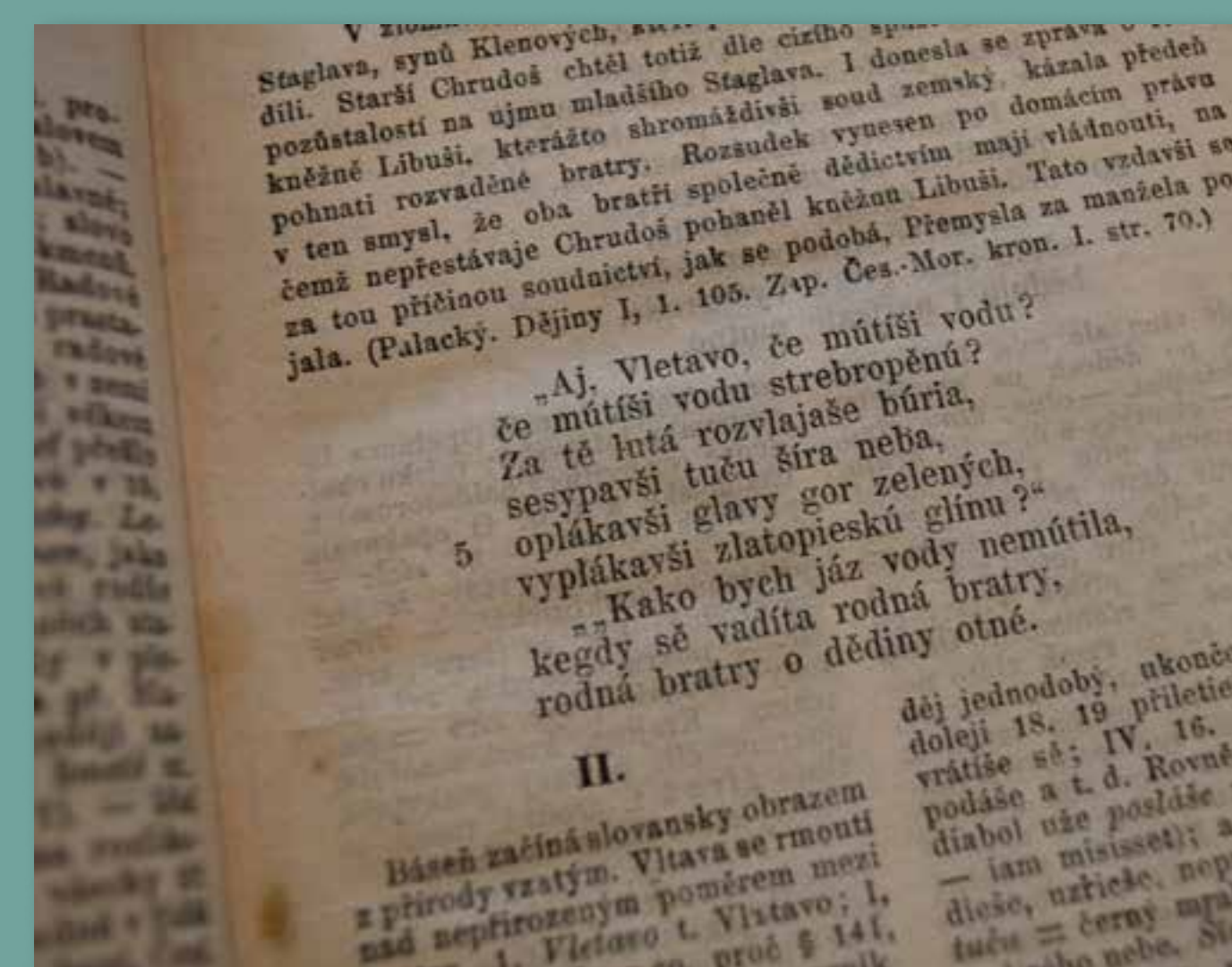
Povstal Chrudoš od Otavy křivé,
žluč se rozlila mu po útrobě,
třásl se mu vztekem všecky údy;
máchnul rukou, zařval jarým turem:
"Běda ptákům, k nimž se zmije vkrade,
běda mužům, jimiž žena vládne!
Muži jenom sluší mužům vlásti,
prvorozený má právo dědit!"

Vstala Libuše se svého stolce,
řekla: "Kmeti, vladyky a leši!
Slyšeli jste pohanění moje,
suďte sami po zákonu právo!
Nebudu již souditi vám svády:
Volte muže mezi sebou rovná,
kterýž by vám vládl po železu –
dívků ruka na vás k vládě slabá!"

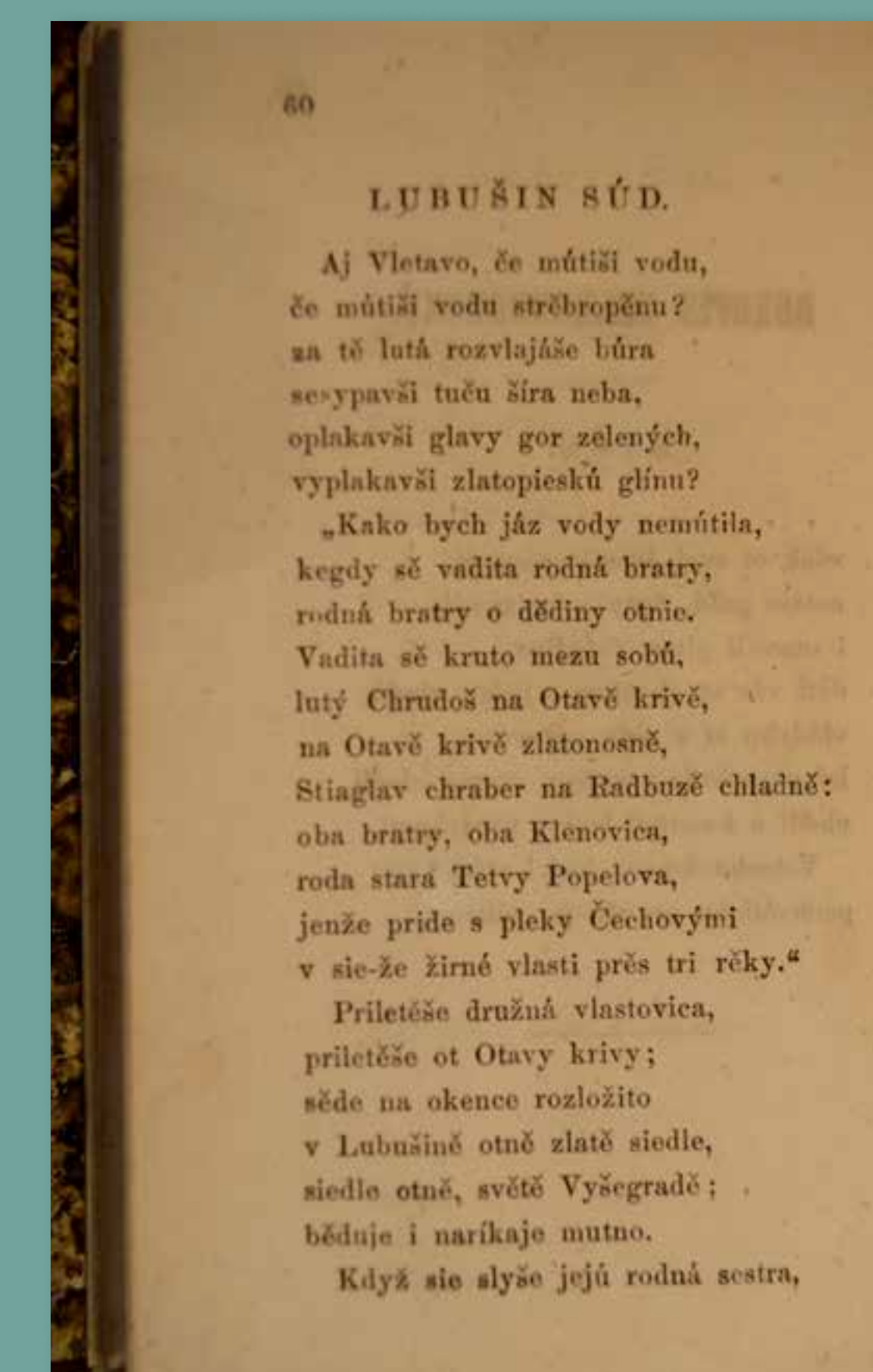
Ratibor vstal od hor Krkonoší,
jal se těmi slovy hovořiti:
"Nechvalno nám v němcích hledat právo,
u nás právo po zákonu svatém,
které přinesli sem otci naši
v tyto (žírné kraje přes tři řeky)."

Ilustrace z publikace M. Žunkoviče z roku 1912

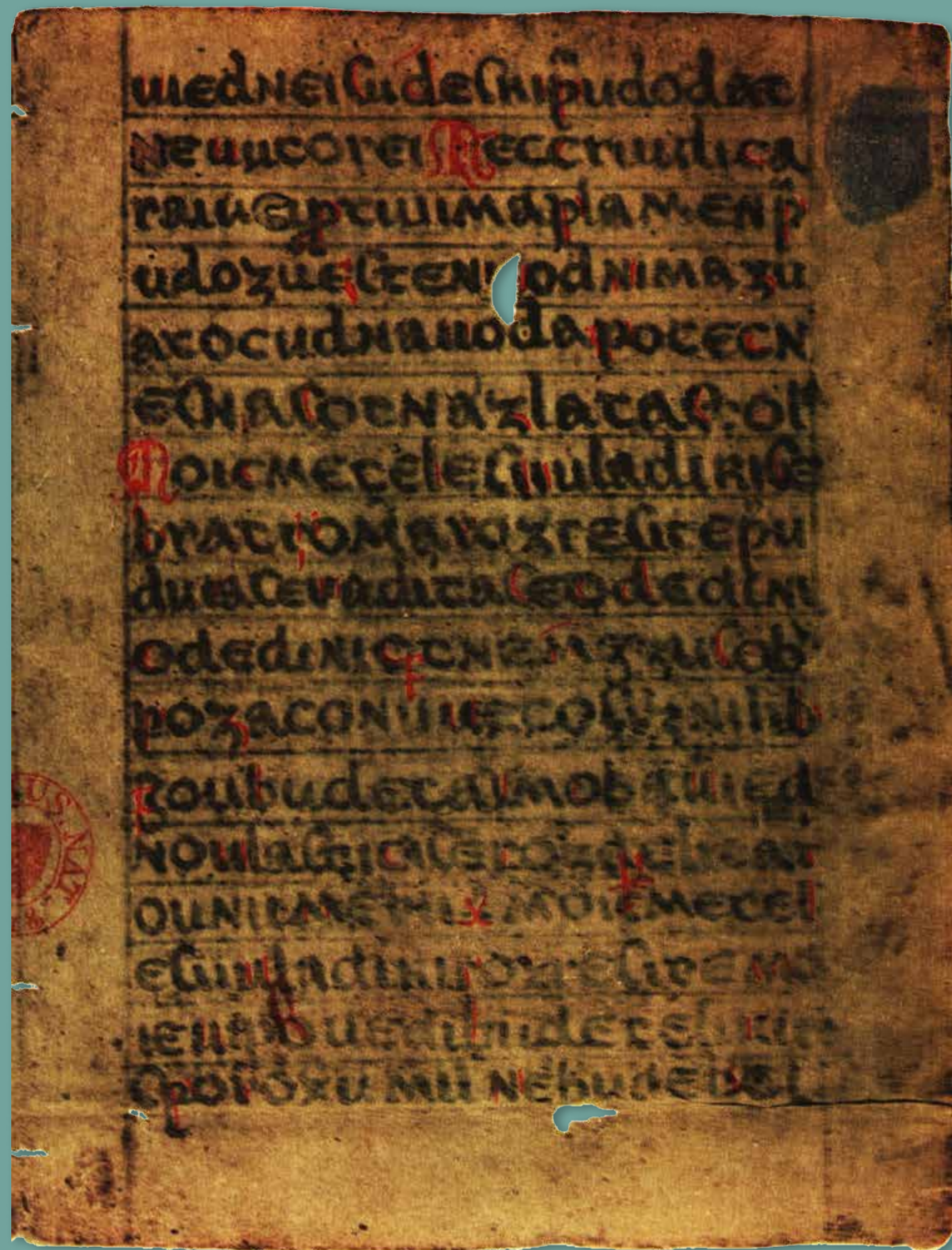
Překlad z knihy J. Kořínka z roku 1875

Překlad z publikace z roku 1861

200 let
s Rukopisem
zelenohorským

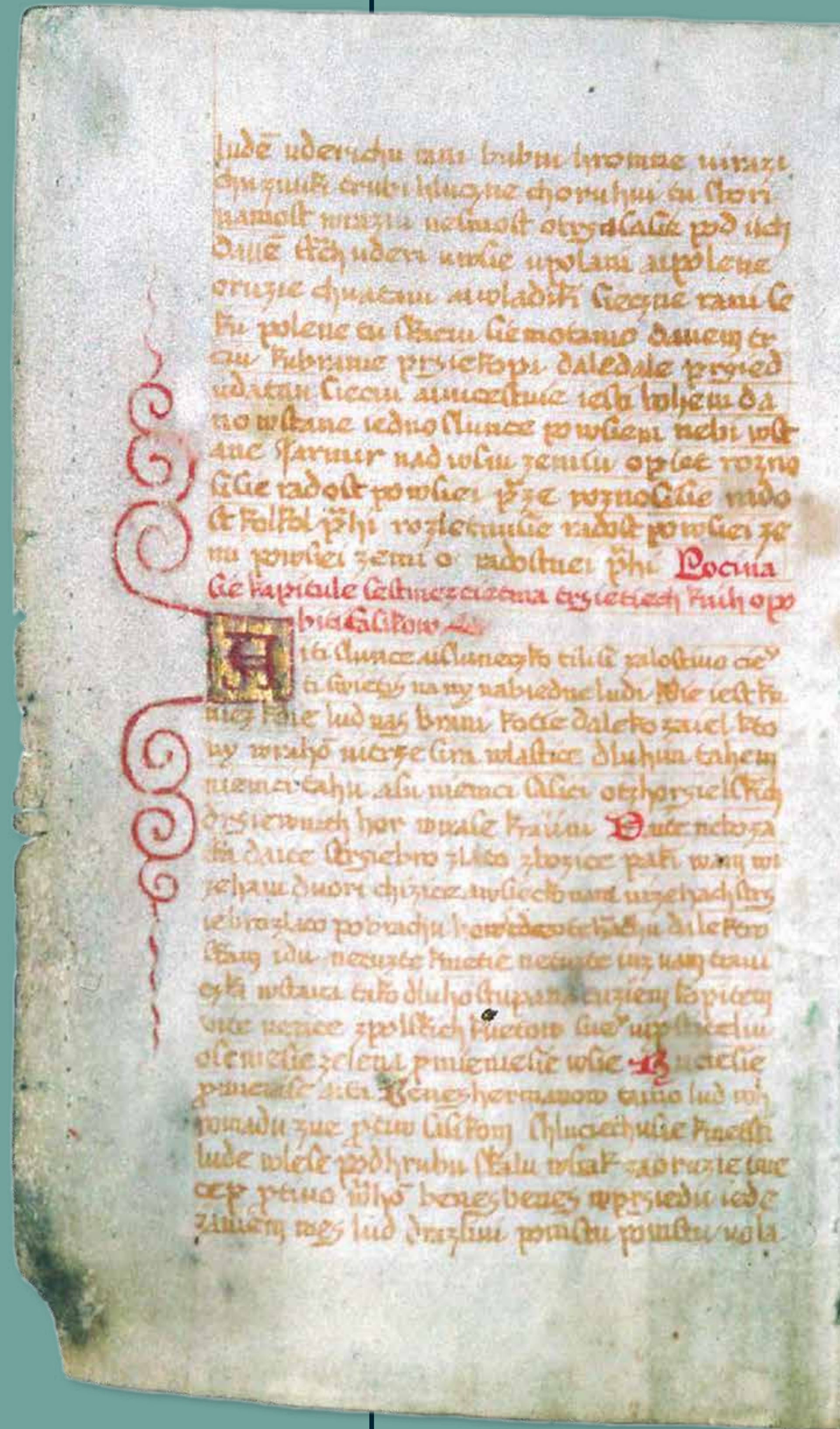
Zkuste si přečíst

Rukopis zelenohorský

Transkripce:

U jedněj sú desky pravdodané,
u vtorėj meč krivdy kárajúcí,
protiv ima plamen pravdozvěsten
i pod nima svatocúdná voda.
Počě kněžna s otna zlata stola:
Moji kmetie, leši i vladyky,
se bratroma rozrěšite pravdu,
jaže vadíta sě o dědiny,
o dědiny otné mezu sobú.
po zákonu věkožizných bogóv:
budeta im oba v jedno vlásti,
či sě rozdělíta rovní mierú?

Rukopis královédvorský

Transkripce (od iniciály A):

Aj, ty slunce, aj, slunečko,
ty li si žalostivo?

Čemu ty svietíš na ny,
na biedné ludi?

Kdě jest kněz, kdě lud náš braný?

K Otě daleko zajel.

Kto ny vrahóm vytrže,
sirá vlastice?

Dlúhým tahem Němci tahú,
a sú Němci Sasíci,
ot Zhořělských dřevních hor
v naše krajiny.

Dajte, nebožátka, dajte:
stříebro, zlato, zbožice.

Paky vám vyžehajú
dvory, chyžice.

A vsěcko nám vyžehachu,
stříebro, zlato pobrachu,
hovědce otehachu,
ďále k Troskám jdú

200 let
s Rukopisem
zelenohorským

Je Rukopis zelenohorský palimpsest?

Miniové značky v RZ

Na RZ lze pozorovat zvláštní červené značky psané miniem. Na rozdíl od rumělkou provedené výzdoby, která k rukopisu logicky patří, jsou miniové značky umístěny bez zjevné souvislosti k textu. Dřívější badatelé se domnívali, že nějak souvisejí s hudebním doprovodem při přednesu textu. August Corda, který prováděl mikroskopický a chemický průzkum RZ v roce 1840, konstatoval, že miniové značky byly zapsány o staletí později přes text rukopisu. Paleograf Kašpar dospěl roku 1969 rovněž ke zjištění, že miniové značky jsou psány přes text RZ. Miniové značky jsou dobře odlišitelné od rumělkové výzdoby RZ na rentgenovém snímku prof. Vojtěcha z roku 1930. Naproti tomu rentgenové snímky pořízené Ivanovovým týmem minium a rumělkou zřetelně nerozlišují.

Žaltářová hypotéza

Spisovatel Ivanov přišel s hypotézou, že miniové značky neleží na textu RZ, ale naopak leží pod písmem RZ a že jsou to nejspíše zbytky žaltáře. Zatímco inkoustové písmo domnělý falzátor důkladně odstranil, miniové značky prý použil pro svůj novodobý text, aby mu dodal zdání starobylosti. V literatuře faktu se demonstrují dva případy využití miniových značek pro text RZ. Napřed fakta. Umístění miniových značek v textu je zachyceno v Hennigových litografiích, které nechal Palacký vyhotovit pro spis Die ältesten Denkmäler... (1840). Na základě Hennigovy litografie je vytvořena následující ukázka. I v těchto případech, kdy se miniová značka překrývá s majuskulí, je problematičtější hovořit o „využití“, neboť značka majuskuli znečitelněje.

A co další případy!?

Miniových značek je celkem 78. Většinou leží mezi řádky, nebo kříží zelené písmo RZ a jen v deseti případech nějak zasahují do majuskulí RZ, ale znečitelnějí je. „Využití“ miniových značek pro text RZ se s přihlédnutím k těmto skutečnostem jeví absurdní.

Stratigrafie písma

V protokolu není náležitým způsobem řešena otázka stratigrafie miniových značek a písma RZ. Místo bezpečné metody mikrosondou obsahuje protokol různá verbální líčení z pozorování mikroskopem bez průkazné obrazové dokumentace.

Text Rukopisu zelenohorského

Předpokládaný text latinského žaltáře

Rekonstrukce běžného inkoustového písma žaltáře

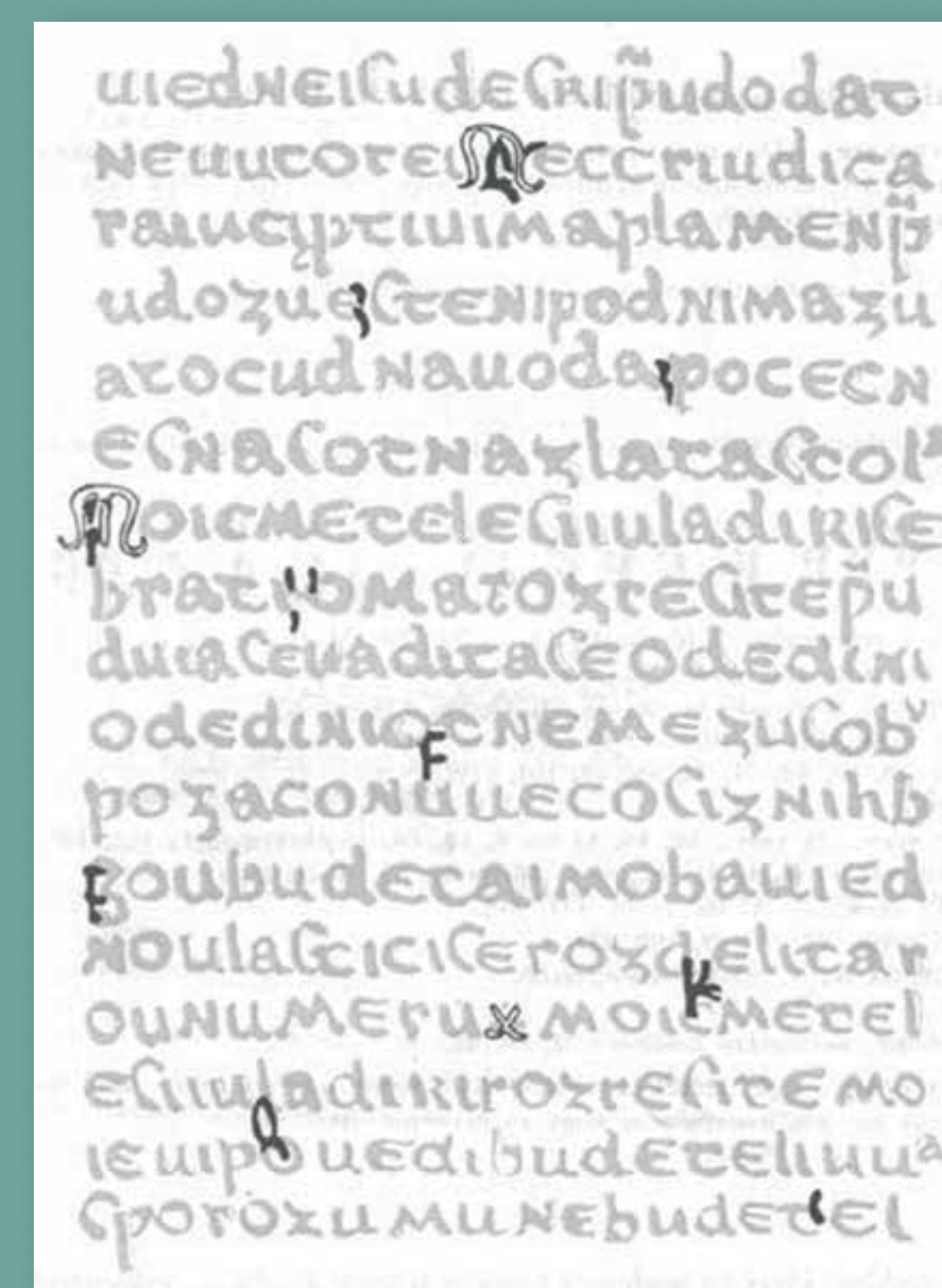
Rekonstrukce spodního písma presentované Ivanovovým týmem se neopírají o zbytky běžného spodního písma, neboť ty nebyly zjištěny. Měly za cíl pouze ověřit, zda hypotetický text žaltáře lze do daného prostoru umístit tak, aby jeho majuskule polohově korespondovaly miniovým značkám.

K dokazování byla použita metoda psacího stroje

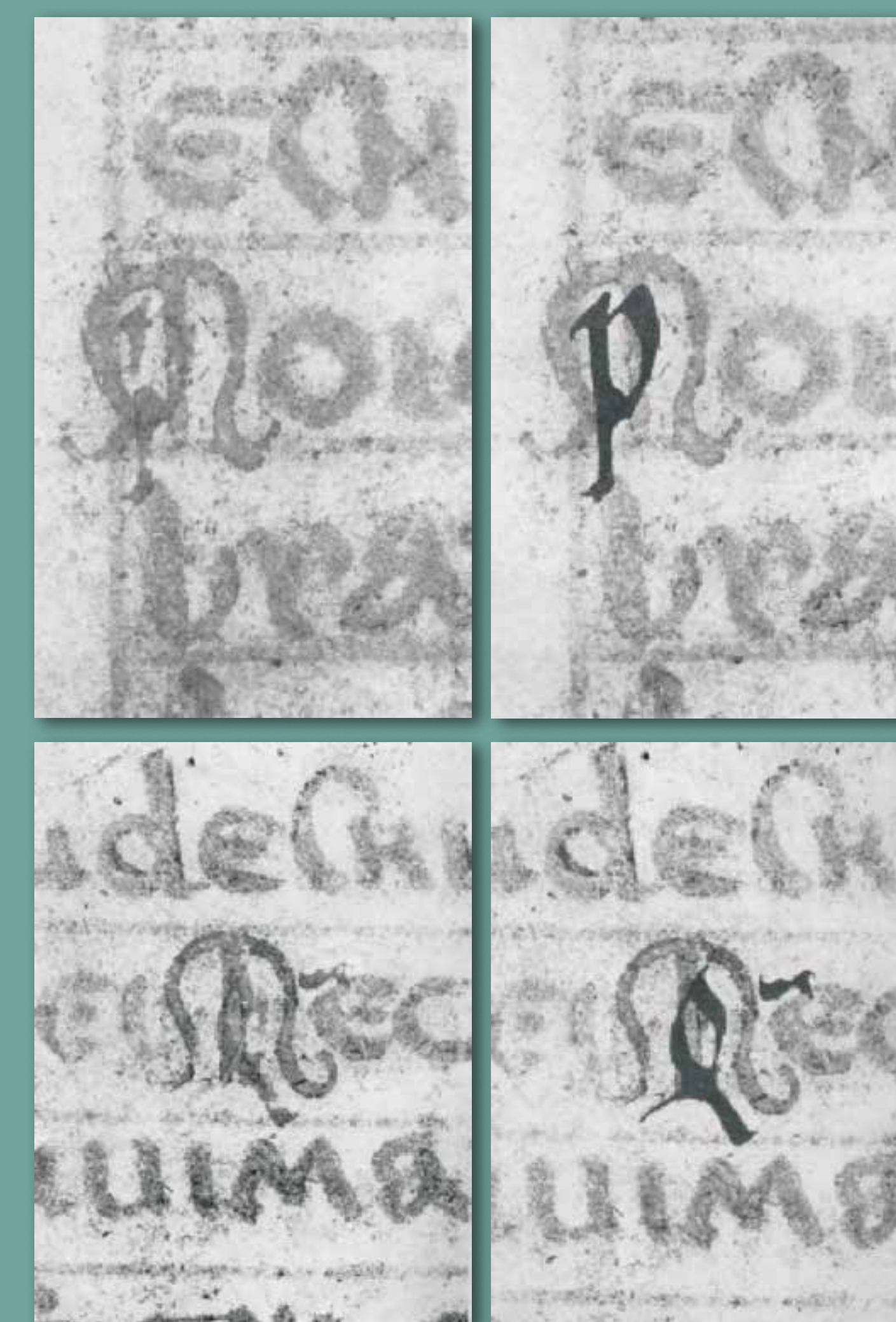
Tato rekonstrukce, provedená v celém rozsahu se musela uchýlit k řádkům o značně rozdílném počtu znaků. Minimálně 30, maximálně 60. Byl též proveden „pokus o rekonstrukci“ při užití gotického písma. V tomto případě nebyla rekonstrukce provedena v celém rozsahu RZ, ale jen na zvlášť vybraných třech místech. A přesto ukazuje, že pro umístění písma do příslušného prostoru je nutné užít písmen značně různé velikosti. V překreslení a přeskupení tyto skutečnosti lépe vyniknou.

Závěr

Snaha ukázat, že by se mohl text žaltáře vtěsnat do příslušného prostoru, naráží na zjevné geometrické potíže. Spodní inkoustové písmo žaltáře není nikde dokumentováno fotograficky ani zkoumáno chemicky. Není prokázáno, že miniové značky leží pod písmem RZ. Verbální sdělení o jevech pozorovaných v mikroskopu nepřesvědčují.

Zvýraznění miniových značek

Detaily textu – miniová značka se překrývá s majuskulí

200 let s Rukopisem zelenohorským

Pokus o rekonstrukci údajně odstraněného písma žaltáře. Užívá písmen různých velikostí.

Rukopis královédvorský a další sporné památky

Rukopis královédvorský (RK)

Oproti RZ je RK mnohem rozsáhlejší. Obsahuje šest epických zpěvů z různých dob. Nejstarší Záboj líčí porážku franckých vojsk, která pronikala do Čech kolem roku 805 za panování Karla Velikého. Nejmladší s názvem Jaroslav líčí porážku Tatarů u Olomouce a na Hostýně v roce 1241. Vedle epických písní obsahuje rukopis sedm písní lyrických, romanci Zbyhoň a píseň Ludiše a Lubor o rytířském turnaji. Jedná se o fragment rozsáhlejšího sborníku, který – pokud není podvrhem – byl zapsán na pergamen asi ve 14. století. Rukopis našel Václav Hanka 16. září 1817 ve věžní kobce kostela sv. Jana Křtitele ve Dvoře Králové. Když se Hanka stal knihovníkem Národního Muzea, daroval rukopis do jeho sbírek.

Na rozdíl od RZ Josef Dobrovský měl RK za pravý a vysoce jej cenil. K prvnímu zpochybnění jeho pravosti došlo v roce 1858, když v časopise Tagesbote aus Böhmen vyšel anonymní článek, v němž byl Václav Hanka označen za falzátora. Na radu Palackého zažaloval Hanka redaktora listu pro urážku na cti a to vyvolalo soudní spor, v jehož rámci byly prověřovány nálezkové okolnosti. Soud potvrdil, že Hanka rukopis našel a uložil trest redaktoru Kuhovi.

V době velkých rukopisných bojů byl v roce 1886 RK podroben chemickému zkoumání, které nezávisle provedli prof. Bělohoubek z techniky a prof. Vojtěch Šafařík z univerzity. Oba dospěli k závěru, že se rukopis chová jako staré památky. V iniciále N objevil prof. Bělohoubek berlínskou modř. Tento nálezný byl odpůrci interpretován jako důkaz novodobého původu RK. Bělohoubek však z této skutečnosti nevyvozoval nic pro stáří vlastního písma. Poslední šetření dr. Sršně z roku 2008 potvrdilo, že berlínská modř byla do iniciály zanesena dodatečně. Průzkum RK Ivanovovým týmem v letech 1967–1973 nepřinesl solidní důkazy pro tvrzení, že rukopis je palimpsest a jeho vrchní písmo je novodobého původu. Kriminální ústav se od metod a závěrů Ivanovova týmu zcela distancoval. Zkoumání jazyka a stylu RKZ provedené J. Endersem v letech 1970–1980 potvrdilo, že RK jako i RZ vykazují všechny znaky orální poesie. Jazykové odchylky, které oproti jiným staročeským textům Rukopisy vykazují, lze přirozeně vysvětlit zařazením Rukopisů k literárnímu žánru, kam patří. Kromě RKZ se může česká historická scéna pochlubit řadou dalších památek, jejichž pravost je rovněž zpochybňována. Důvodem k podezírání byly většinou určité gramatické jevy, které se jako zvláštnosti vyskytují v RKZ, a také to, že u nálezu některých figuroval Václav Hanka, označený Janem Gebauerem za notorického falzátora.

Píseň vyšehradská

V roce 1816 ji našel Hankův přítel Linda. Dobrovský ji zprvu měl za pravou a zařadil ji do českých literárních dějin. Později ji prohlásil za padělek.

Milostná píseň krále Václava

Roku 1819 ji našel knihovník Zimmermann. Tento jediný list pergamenu obsahuje český překlad německého textu a na rubu píseň Jelen, která je též v RK. Odpůrci pravosti usoudili, že jde o tzv. krycí falzum, jehož smyslem bylo opatřit doklad pro pravost RK. V roce 1857 byla zřízena komise k jejímu paleografickému a chemickému zkoumání. Dospěla k závěru, že se jedná o palimpsest, kde původní písmo z 15. století bylo nahrazeno písmem ze století 13., což svědčí o podvodném úmyslu. Nálezy a zprávy této komise zpochybnil až v roce 1931 prof. Mareš. Poslední zkoumání tzv. Ivanovovým týmem dodalo rukopisu modré zbarvení.

Glosy Mater verborum

V roce 1827 německý badatel Graff pátral v tomto slovníku po německých glosách. Při tom byly objeveny i glosy české. Nálezu byl přítomen knihovník Hanka, jenž slovník badateli předkládal. Proti pravosti některých glos se prvně vyjádřil Adolf Patera v roce 1877.

Evangelium sv. Jana

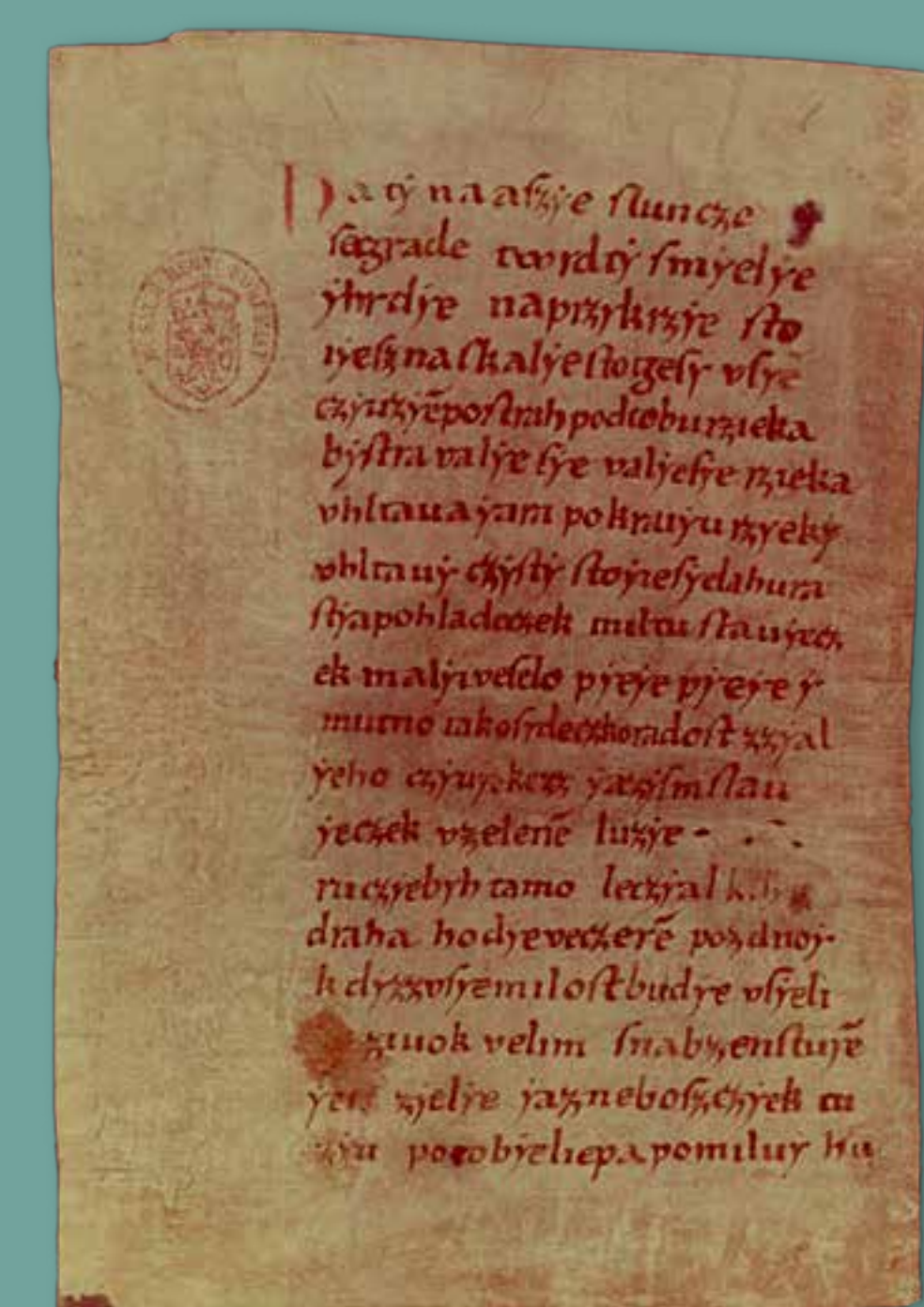
Roku 1828 zakoupil Hanka u pražského antikváře spis „Disciplina et doctrina Gymnasii Gorlicensis“. Zjistil, že je vázána v popsaném pergamenu. Ten obsahoval latinský zlomek evangelia sv. Jana se staročeským překladem mezi řádky. Dobrovský zaznamenal některé jazykové podobnosti s Rukopisem zelenohorským, a proto usoudil, že se jedná o falzum.

Libušino proroctví

Roku 1848 jej našel Václav Hanka ve vazbě knihy „De arte moriendi“ z muzejní knihovny. Jedná se o český překlad latinské skladby, která je součástí Marignolovy kroniky. Pravost Hankou nalezené české verze byla prvně napadena v roce 1858 v časopise Tagesbote aus Böhmen anonymním článkem „Handschriftliche Lügen und paleographische Wahrheiten“. V letech 1970–1980 všechny uvedené památky analyzoval systematicky jazykovědec Julius Enders. Vysvětlil jejich jazykové zvláštnosti a zároveň zaznamenal jazykovou různost, která nese svědčí o padělání ve společné falzátorské dílně a dokazuje jejich autenticitu.

Milostná píseň krále Václava

Píseň vyšehradská

200 let s Rukopisem zelenohorským

Vydání a překlady Rukopisu zelenohorského

Ohledy na osobnost Josefa Dobrovského vedly k tomu, že text RZ se u nás zprvu šířil jen v opisech. Tiskem byl nejprve vydán roku 1820 v Polsku v Rakowieckého spisu Pravda ruska, a roku 1821 rusky péčí generála Šiškova ve Věstníku petrohradské akademie. Pak teprve, v roce 1822 vyšlo první domácí vydání Libušina soudu v časopise Krok z iniciativy bratří Jungmannů. Od té doby byl Rukopis zelenohorský vydán mnohokrát společně s Rukopisem královédvorským, případně samostatně. Je známo zhruba sedmdesát vydání Rukopisu královédvorského a čtyřicet vydání Rukopisu zelenohorského.

Grafika a fotografie

Zvláštní význam mají vydání, která nějak vypovídají o grafické stránce rukopisu. Na prvním místě zde dlužno uvést spis Palackého a Šafaříka „Die Ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache“ obsahující dokonalou Hennigovu faksimili rukopisu a přehled tvarů záhadných miniových značek, které k textu nepatří. Krom toho expertýzu chemika Cordy, přepis cyrilicí a překlad do němčiny a latiny. Zatímco vydání Královédvorského rukopisu s Rokosovými fotografiemi se datuje už k roku 1861, fotografie Rukopisu zelenohorského byly připojeny až k Zákrejsovu vydání z roku 1889. Autorem fotografií je prof. Husník. V roce 1930 vyšlo fotografické vydání RKZ prof. Vojtěcha, experta na výzkumnou fotografii. Obsahuje první barevné reprodukce RZ, rentgeny, snímky fluorescenční a různé další s použitím speciálních filtrů.

Ilustrace

V 19. století se objevila řada vydání s pozoruhodnými ilustracemi. K jejich autorům patří: Mánes, Aleš, Schweiwl, Trenkwald... Z četných vydání Rukopisů vybavených uměleckými ilustracemi má mimořádnou hodnotu Mánesem ilustrované vydání z roku 1876, které se dočkalo několika reprintů. To je však věnováno výhradně RK. Alšovy ilustrace k Rukopisu zelenohorskému jsou obsaženy ve skvostném Zákrejsově vydání z roku 1889. V roce 1961 vyšly Rukopisy přebásněné K. Bednářem s půvabnými ilustracemi M. Troupa.

Poslech

Třebaže Rukopisy jsou určeny k přednesu a poslechu, zvukový záznam jejich recitace zatím reprezentuje toliko přednes Radovana Lukavského vydaný na CD roku 2001.

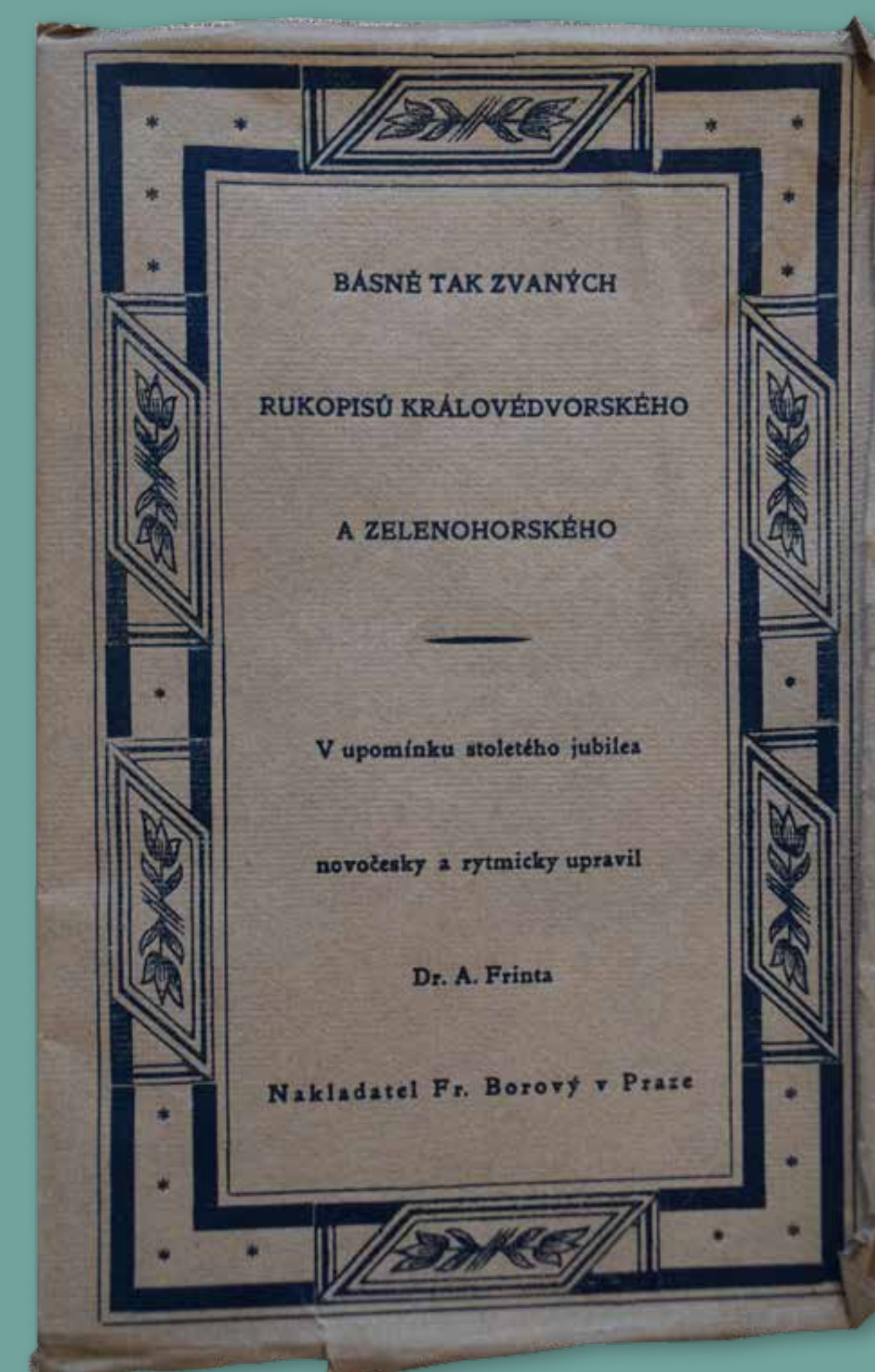
Obálka Bednářova vydání Rukopisů

Překlady do cizích jazyků

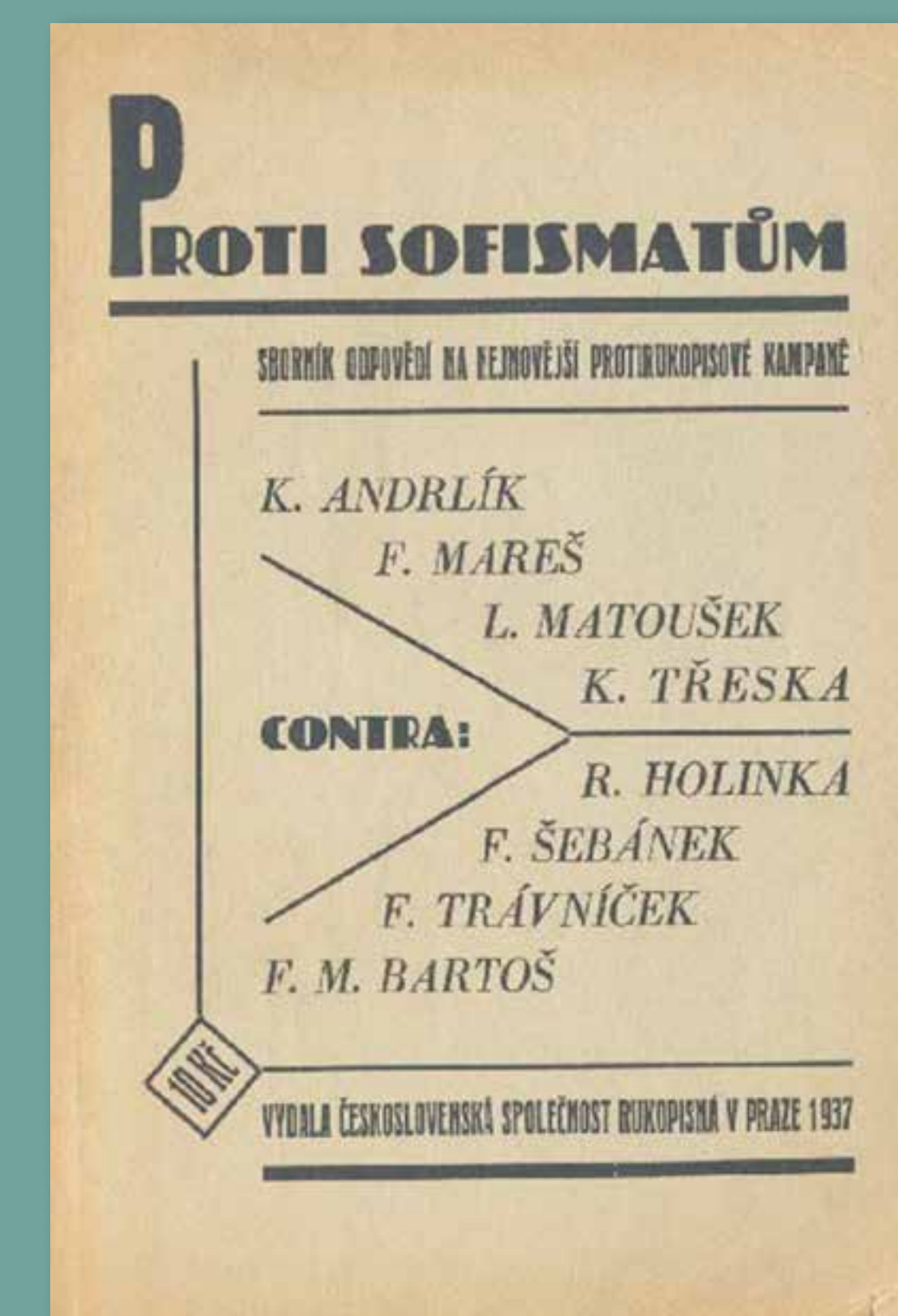
Z domácích překladatelů do němčiny se nejvíce angažoval Václav Alois Svoboda. Mezi vydáními mají významné místo polygloty, které kromě české verze obsahují zároveň překlady do několika cizích jazyků, třeba i třinácti. Četné překlady mají svůj původ v cizině. Na jejich vzniku se podílely kapacity jako např. Goethe, John Bowering, J. J. Ampère, Louis Léger, A. H. Wratislav, M. M. Eichhoff, N. Někrasov a další.

Přepis staročeského textu novočeským pravopisem

Správná interpretace staročeského textu není jednoduchá. Vydavatelé se musí snažit o srozumitelnost, zachování rytmu, přízvuku a správné členění do veršů, které v originále není nijak naznačeno. Jednotlivá vydání se proto poněkud odlišují. Bylo shledáno, že Hankovo čtení se přičí tomu, co stojí ve staročesky psaném originálu.

Vydání RKZ z roku 1917

Sborník odpovědí na protirukopisné kampaně z roku 1937

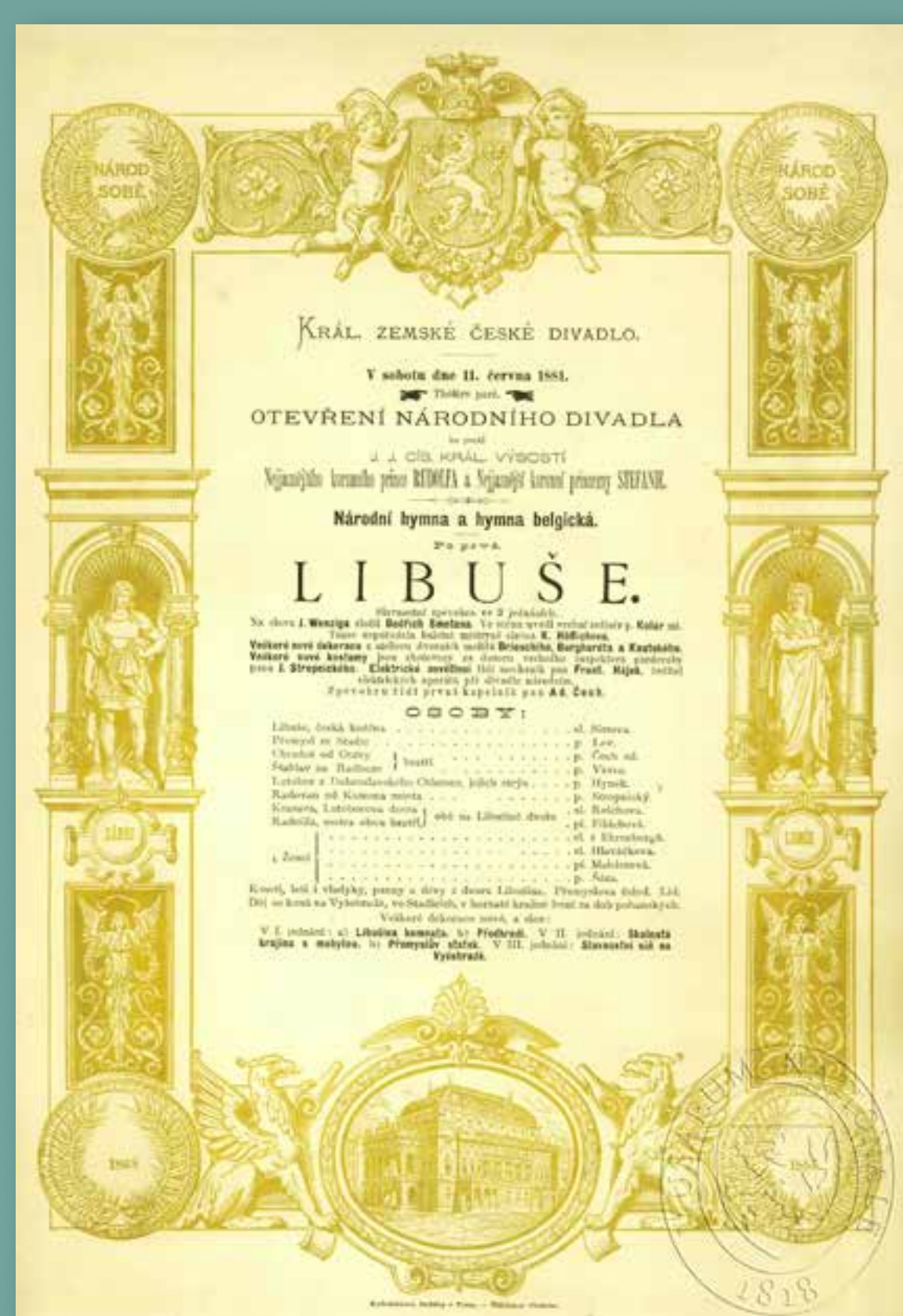
200 let s Rukopisem zelenohorským

Rukopisy jako inspirační zdroj umělecké tvorby

To, jak Rukopisy zasáhly svět uměleckého tvoření, vylíčil Vítězslav Hálek: „Jako Bůh slovem „budiž světlo“ dal slunce veškerému světu, tak řekl i člověk „budiž světlo“ a dal lidem umění. Hle, pánové, a toto mohutné světlo svítí v naší mohutné vlasti již od nepamětných dob. Až do šedých prapodob sahá, a co z nich vidíme, děkujeme této jeho záři. Lumír sedí na Vyšehradě a dotýká se strun mluví k srdci veškeré země. Záboj ukrývá se v lesy, a povolav k sobě národ, rozplamení jej písní svou tak, že chopiv se meče, se sebe setřese jařmo cizinecké. A k jakému rozkvětu, k jaké velebné mohutnosti dospělo u nás umění později, o tom svědčí několik těch lístků pergamenových, jež v Králově Dvoře vstaly z hrobu pod jménem Rukopisu královédvorského, nález to tak veliký, že nejen nálezce učinil nesmrtelným, ale že jedním rázem postavil dávnověkost Čechů v řady národů vzdělaných.“

Výtvarné umění

Jedny z prvních ilustrací byly od pražského německého malíře Josefa Matyáše Trenkwalda, ředitele malířské Akademie v Praze. Z dalších malířů to byli zejména Josef Hellich, František Ženíšek, Václav Brožík a Julius Mařák. V rozmachu českého umění konce 19. století to byla především tak zvaná generace Národního divadla (Antonín Wagner, Josef Myslbek, a jiní), kteří ve výtvarné výzdobě Národního divadla vytvořili nehynoucí pomník Rukopisů. Ve dvacátém století se ilustrováním RKZ zabývali zejména Jan Konůpek a Miroslav Troup. Nejnověji vytvořil Karel Jerie komiks na námět písně Jaroslav. Ovšem dvěma malířům se Rukopisy staly doslova posedlostí a vášní; toužili rukopisný děj zobrazit stránku po stránce. Byli to Josef Mánes a Mikoláš Aleš. Ani jednomu z nich nebylo dáno svůj sen beze zbytku splnit. Mánesovy ilustrace vyšly v úplnosti až po jeho smrti. Alšovy ilustrace nebyly ve své době kladně přijaty, přesto z jeho ruky vznikly desítky kreseb, ilustrací, domovních fresek a pláten s rukopisnými náměty. Nejpůsobivější je rozměrné diorama Pobití Sasíků v Turnově (svými rozměry 10×8,5 m se řadí mezi největší světová plátna vůbec) a cyklus Vlast určený pro Národní divadlo. V souvislosti se Zelenou Horou nelze opomenout ani oponu pro zámecké divadlo na téma Lumír pěje můzám, dodnes dochovanou pouze v reprodukci. Malba tématicky souvisí s písní Záboj z RK.

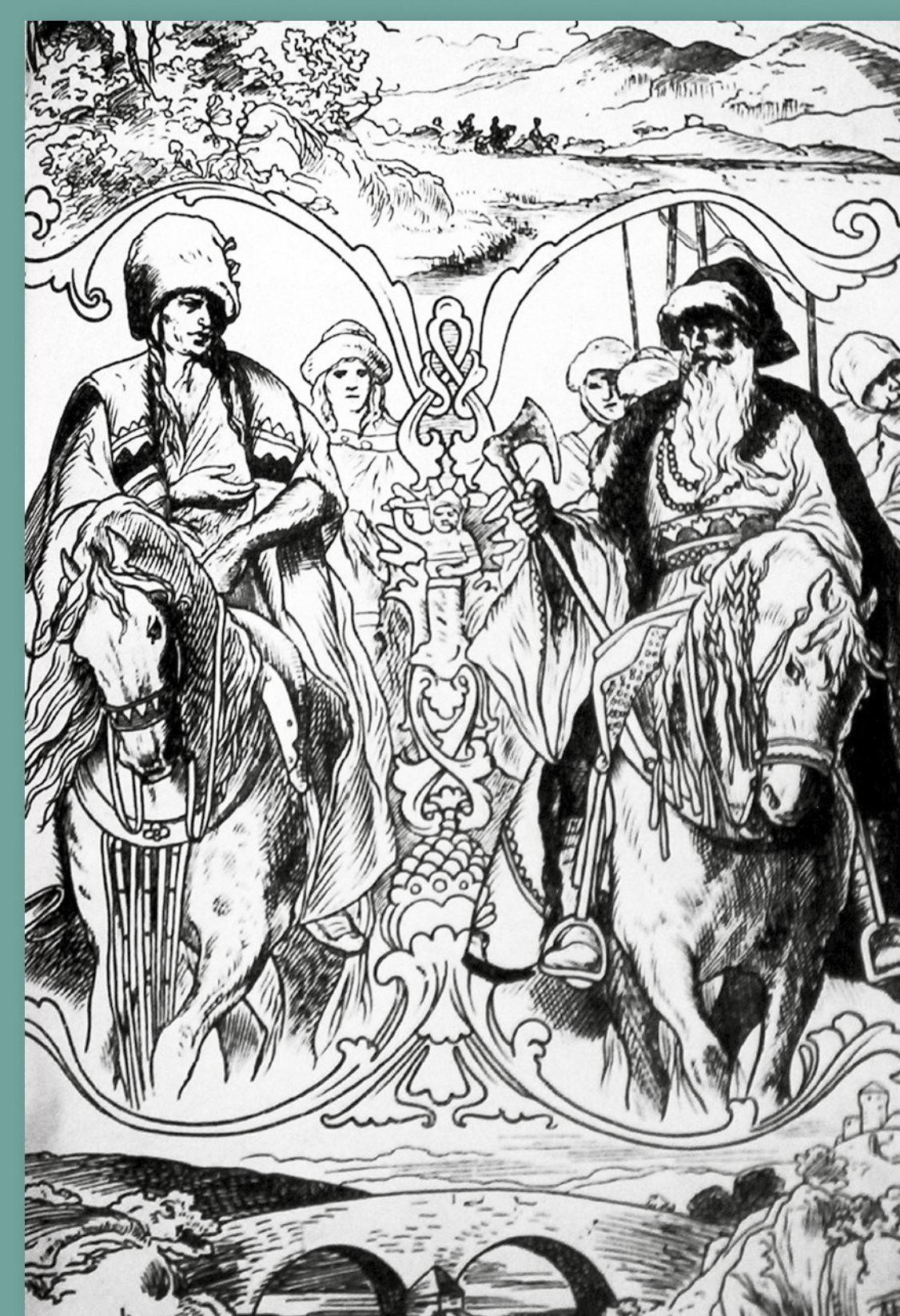
Plakát na otevření Národního divadla v Praze v roce 1881

Hudba a divadlo

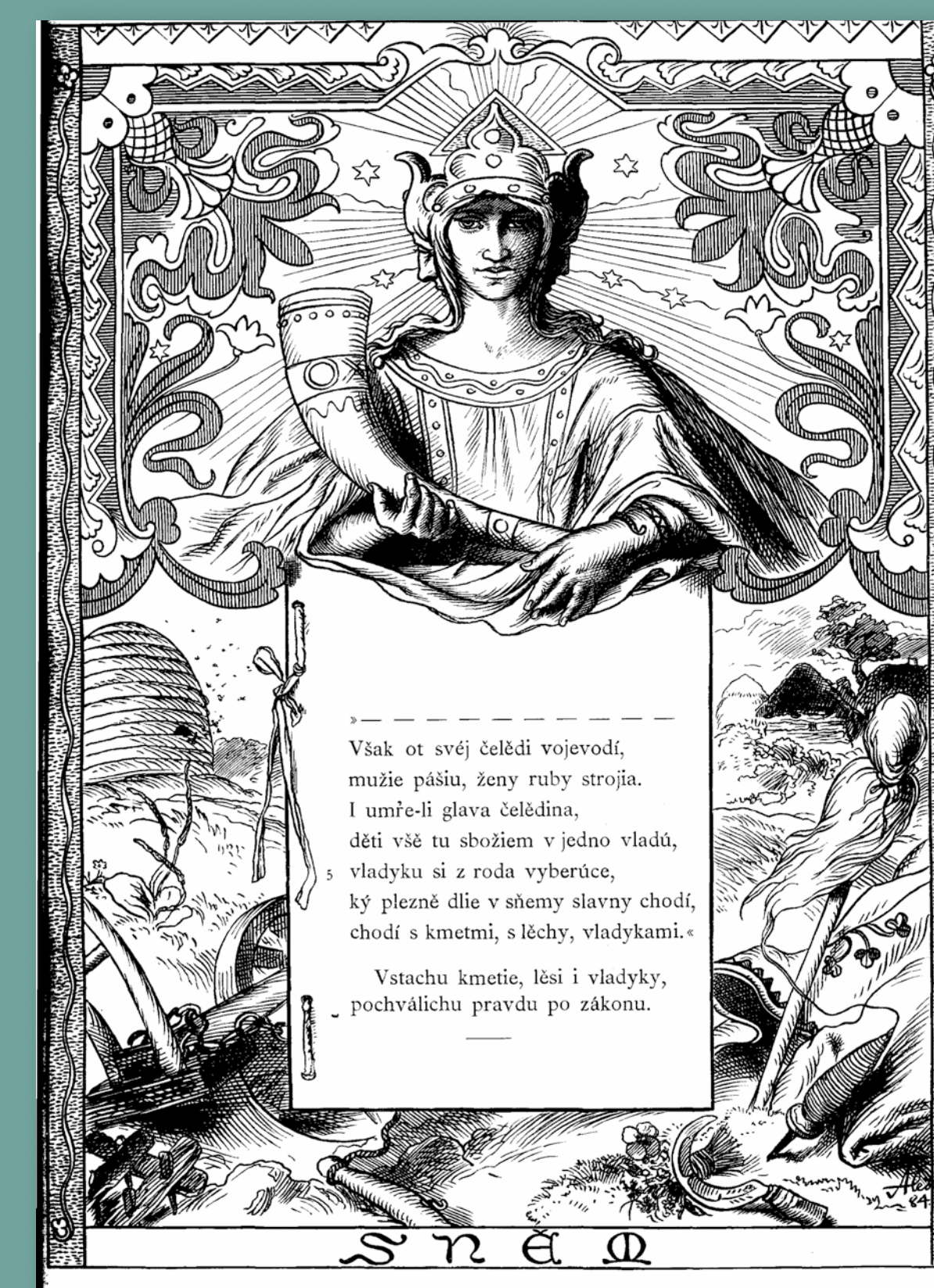
V hudbě Rukopisy inspirovaly poprvé Václava Jana Tomáška již roku 1823. Šest písní RK ve zhudebnění Antonína Dvořáka je dodnes koncertně prováděno. Vrcholná díla inspirovaná Rukopisy vytvořil Bedřich Smetana. Podkladem jeho Libuše byl Rukopis zelenohorský; v prorocké věštbě se ale objevuje i Jaroslav ze Šternberka z RK. Rukopisné motivy najdeme také ve Smetanově Mé vlasti. Rukopisy se rovněž dočkaly zhudebnění od Karla Bendla, Zdeňka Fibicha, aj. Divadlo Husa na provázku předvedlo v roce 2008 inscenaci Evy Tálské Rukopis královédvorský. Rukopisům je věnována rovněž část divadelní hry České nebe z repertoáru Divadla Jára Cimrmana s podtitulem Cimrmanův dramatický kšaft.

Literatura

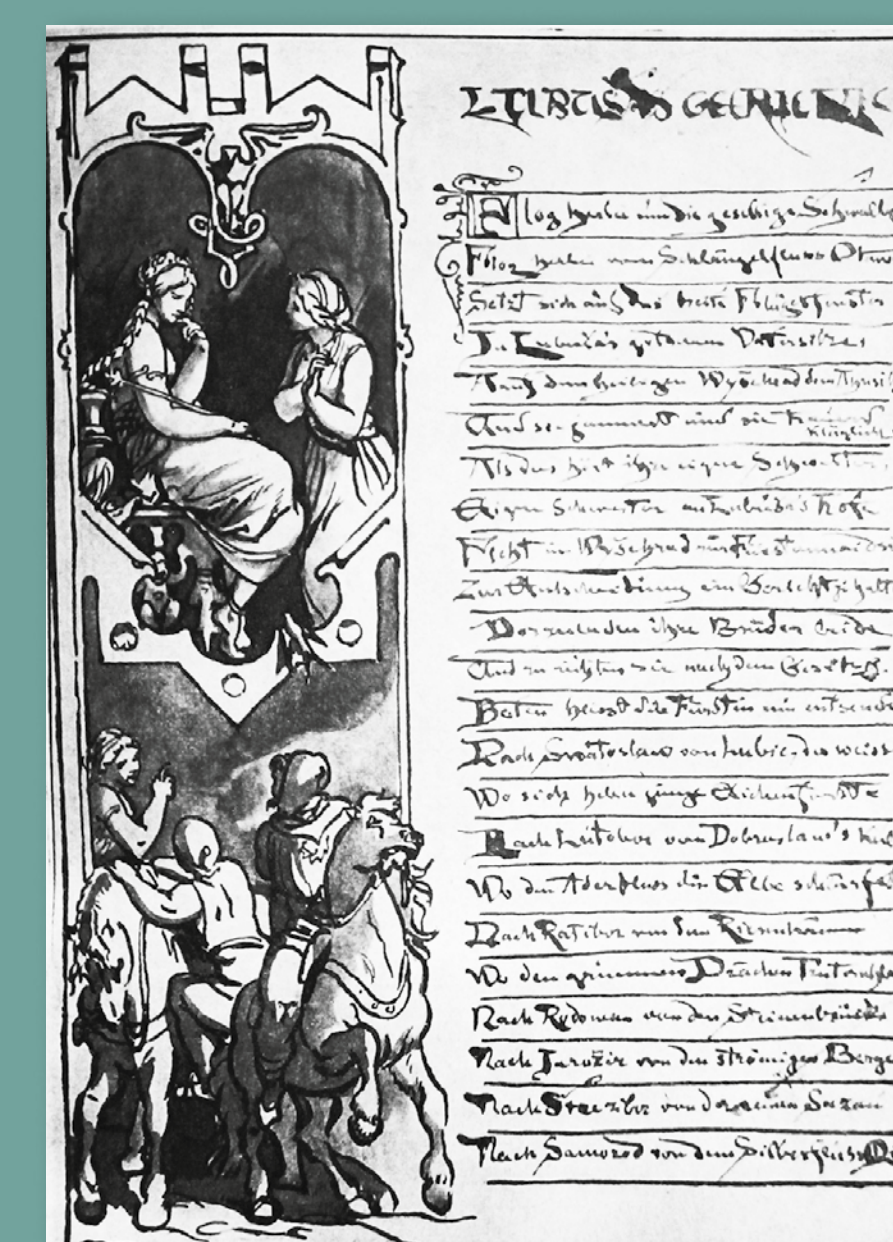
Řada autorů zpracovala motivy z písní RKZ vlastním tvůrčím způsobem. Z mnoha uvedme Václava Beneše Třebízského, který použil úryvky z lyrických písní RK v románech Anežka Přemyslovna a Královna Dagmar. Básníci hojně přejímali z Rukopisů: zejména jednotlivá slova (varyto, luna, ladný) nebo části veršů. Tak činil například Karel Hynek Mácha (báseň Zpěvec a jiné). Podobně v Erbenově Kytici nacházíme ohlasy RKZ například ve Svatební košili.

Ilustrace M. Alše

Ilustrace M. Alše

Ilustrace J. Mánesa

200 let s Rukopisem zelenohorským

Tak šel čas s Rukopisy

1817 – 16. září nalezen ve Dvoře Králové Václavem Hankou rukopis nazvaný posléze Rukopis královédvorský.

1818 – v listopadu zaslán anonymně do nově vzniklého Muzea Království Českého rukopis nazvaný podle svého obsahu Libušin soud, teprve roku 1859 zjistil V. V. Tomek, že rukopis byl objeven na podzim roku 1817 na Zelené Hoře u Nepomuku.

1824 – Josef Dobrovský, jenž přivítal RK, publikuje tiskem svoje výhrady vůči RZ a prohlašuje ho za falzum.

1829 – slovinský filolog Bartoloměj Kopitar publikuje v Jahrbücher der Literatur v poznámce k Palackého článku o RKZ své výhrady k Rukopisu královédvorskému.

1832 – Slovák Jiří Palkovič vystoupil v časopise Tatranka proti RZ.

1839 – Augustin Corda vyšetřuje RZ chemicky a mikroskopicky a prohlašuje jej „za nanejvýš starý“.

1840 – vychází Die ältesten Denkmäler der böhmischen Sprache skvělý rozbor RZ a dalších staročeských památek od Františka Palackého a Pavla Josefa Šafaříka, v němž vyvrátili všechny námitky proti RZ.

1842 – vychází Palackého kniha o vpádu Mongolů na Moravu v roce 1241. Tím silně podepřel pravost RK.

1858 – vystupuje v Zeitschrift für österreichische Gymnasien proti RK filolog Julius Fejfalik a žádá prověření RKZ.

1858 – v pražském časopise Tagesbote aus Böhmen vychází na pokračování anonymní článek Handschriftliche Lügen und palaeographische Wahrheiten, ve kterém je RK prohlášen za moderní falzum a jeho nálezce Václav Hanka označen za autora. V následujícím soudním sporu byly přešetřeny okolnosti

nálezu RK i RZ a redaktor Kuh odsouzen za nactiutrhání (ale na základě mimořádné císařské milosti do vězení nenastoupil). Teprve po letech se posmrtně k autorství článku přiznal ředitel universitní knihovny Antonín Zeidler.

1859 – proti RKZ vystupuje v mnichovském Historische Zeitschrift německý historik Max Büdinger.

1862 – vychází první fotografické vydání RK.

1878 – proti RKZ vystupuje A. V. Šembera ve svých Dějinách řeči a literatury české.

1879 – filolog Antonín Vašek vydává spis Filologický důkaz, že RKZ, též zlomek Evangelia sv. Jana jsou podvržená díla Václava Hanky. Na obranu Rukopisů proti němu vystoupili brněnský archivář Vincenc Brandl, předseda Královské české společnosti nauk Josef Jireček, filolog Ignác Mašek, tehdy ještě i Jan Gebauer, aj.

1881 – na základě Šemberových a Vaškových námitek poprvé chemicky zkoumán RK (tzv. Rasurová komise). Závěr komise vyzněl v pravost RK.

1886 – největší kampaň proti RKZ, tzv. Velké boje rukopisné. Proti Rukopisům vystupuje T. G. Masaryk a zároveň poskytuje odpůrcům RKZ svůj časopis Athenaeum. Nejsilnější námitky proti pravosti formuluje jazykovědec Jan Gebauer, který změnil svůj původní názor na starobylost RKZ. Gebauer žádal chemické přezkoumání Rukopisů a prohlásil, že pokud chemie prokáže stáří RKZ, bude filologie hledat pro jejich jazykové odchylky jiná vysvětlení. Chemickým průzkumem byli Národním museem pověřeni prof. Antonín Bělohoubek a prof. Vojtěch Šafařík. Oba nezávisle na sobě dospěli ke zjištění velkého stáří RK; pro vyhocenost sporu ke zkoumání RZ nedošlo. Přes toto kladné stanovisko chemie prohlásili odpůrci, že chemie nemůže prokázat pravost, ale jen nepravost. Kromě filologie se do sporu

zapojila i historie, především Jaroslav Goll spisem Historický rozbor básní RK (1886). S obranou RKZ vystoupili proti filologickým a historickým námitkám především historik W. W. Tomek, bratři Jirečkové, filolog Martin Hattala a historik Josef Kalousek. Spor zůstal nakonec nerozhodnut, každá strana věřila, že obhájila svoje stanovisko.

1887 – vychází Bělohoubkova a Šafaříkova Zpráva o chemickém a drobnohledném ohledání některých rukopisů musejních.

1893 – zvrát veřejného mínění v neprospěch pravosti RKZ způsobilo odpůrci iniciované úřední nařízení Gautschova ministerstva vyučování o přeřazení Rukopisů ze staročeské literatury do literatury novočeské. Podnět vzešel od odpůrce Rukopisů A. Knieschka, jenž tvrdil, že Rukopisy budí nenávisť k Němcům.

1899 – hřeb do rakve RKZ, údajný „objev“ tzv. kryptogramu Hanka fecit (Hanka udělal), který publikoval Ladislav Dolanský v Listech filologických. Ten v litografické kopii RZ (tedy nikoliv v originálu!) našel na jednom místě toto údajné falzátorovo „přiznání“. Teprve v roce 1911 byl tento „důkaz“ odhalen jako klam Martinem Žunkovičem.

1911 – archeolog a profesor J. L. Píč předložil RK paleografům v Paříži a Miláně, kteří se vyslovili pro vysoké stáří rukopisu, ale jejich soudu se u nás nedostalo sluchu. Což bylo jednou z příčin následné sebevraždy profesora.

1911 – Po sebevraždě prof. Píče bylo v Národní politice 31. prosince přetištěno Prohlášení o vyřešení otázky rukopisné, podepsané od 45 vědeckých pracovníků. Prohlašuje se tam, že podvrženost RKZ a jejich sepsání Hankou a Lindou byla prokázána nevývratnými důkazy. Jaroslav Goll prohlásil, že konec sporu se dekretovati nedá, a manifest nepodepsal.

1927 – na obranu RKZ vystupuje prof. František Mareš, bývalý dvojnásobný rektor University Karlovy.

1932 – založení Československé společnosti rukopisné.

1935 – pět předních chemiků Přírodovědecké fakulty UK potvrzuje správnost Bělohoubkových a Šafaříkových zkoušek, jež vyzněly ve prospěch pravosti RKZ.

1966 – oživení rukopisné otázky v souvislosti s blížícím se 150. výročím nalezu RKZ. Z podnětu dr. Otruby, ředitele Ústavu pro českou literaturu, byla vedením ČSAV zamítnuta iniciativa zkoumat RKZ chemicky na půdě ČSAV.

1967 – zkoumání Rukopisů bylo naopak svěřeno týmu spisovatele Ivanova, který RKZ zkoumal na půdě Kriminalistického ústavu. Ivanov tendenčně informoval veřejnost ještě před dokončením zkoumání. V následné oponentuře vyšlo najevo, že průzkumnou metodou není chemie, jak se tvrdilo, a že závěry týmu nejsou opodstatněné. Kriminalistický ústav proto nepovolil publikovat materiály pod svojí hlavičkou.

1969 – vyšel péčí Československé akademie věd sborník RKZ – Dnešní stav poznání, který v kompilaci shrnul námitky odpůrců. Rukopisná obrana v té době neměla žádné publikační možnosti.

1974 – v časopise Slavia v článku „Některé nedořešené otázky kolem Rukopisů“ publikuje univerzitní profesor Karel Krejčí hypotézu o původu RKZ v době barokní.

1980 – prof. Daneš přichází s hypotézou o jihoslovanském původu RKZ a jejich vzniku na dvoře hrabat ze Šternberka v 16. století.

1993 – obnovení České společnosti rukopisné, vycházejí obsáhlé práce jazykovědce dr. Julia Enderse (Jazykovědný rozbor RKZ, Estetický rozbor RKZ) a v reakci na publikaci zkrácených Protokolů o průzkumu RKZ Ivanovovým týmem jsou péčí rukopisné obrany zveřejněny i oponentní posudky, v nichž je ukázána neprůkaznost Protokolů.

200 let s Rukopisem zelenohorským

Česká společnost rukopisná

Česká společnost rukopisná je občanské sdružení, jehož posláním je vědecké bádání a popularizace poznatků o staročeských rukopisech, především však řešení sporných otázek kolem Rukopisů královédvorského a zelenohorského a památek s nimi spojovaných.

Založení, činnost v letech 1931–1939

Počátky vzniku společnosti lze spojit s vystoupením dvojnásobného rektora University Karlovy, filosofa a fyziologa prof. Františka Mareše na obranu RKZ v roce 1927. Kolem Mareše, který se stal záhy největší autoritou na poli obrany RKZ, se seskupila početná obec obránců Rukopisů, k nimž patřili především Jan Vrzalík, Vladimír Zákrejs, Karel Andrlík, Ladislav Matoušek, Václav Perek a Karel Třeska. Hlavním iniciátorem založení společnosti se stal předseda nejvyššího správního soudu JUDr. Václav Perek. Ustavující valná hromada se konala 20. listopadu 1932 v Praze. Cílem založeného přísně nepolitického občanského sdružení se stalo „šíření a popularizování vědeckého bádání o starodávných rukopisech kulturních vůbec, zvláště pak o rukopisech slovanských, zejména českých“. Prvním předsedou byl zvolen JUDr. Václav Perek. Společnost pořádala přednášky, exkurse, shromažďovala knihovnu a vydávala časopis Zprávy Českowoslovenské společnosti rukopisné. Významným počinem bylo navázání kontaktu s prof. Viktorinem Vojtěchem, profesorem fotografie a fotochemie UK, který prováděl v letech 1914 a 1927–1929 fotografický průzkum RKZ, jehož výsledky potvrdily vysoké stáří Rukopisů. Vojtěch se stal členem Společnosti a velmi brzy i jejím druhým předsedou. V roce 1939 došlo k založení odbočky v Brně, jejímž hlavním iniciátorem byl moravský archeolog František Adámek, předsedou odbočky se stal světoznámý prof. Karel Absolon.

Období Protektorátu (1939–1945)

Do poměrně slibně se rozvíjejících aktivit Společnosti však zasáhly události roku 1938 a 1939 a posléze II. světová válka, které přirozeně problematiku RKZ odsunuly na druhé místo. Po Mnichovu se Společnost přejmenovává na Českou společnost rukopisnou. V lednu 1939 rezignoval V. Vojtěch ze zdravotních důvodů na předsednickou funkci a v pořadí třetím předsedou se stal ing. Vilém Götzl. Během Protektorátu podnikli Němci řadu útoků proti RKZ; přesto se Společnost pokoušela dále vyvíjet svoji aktivitu. Ze strany úřadů jí však byly kladeny různé překážky. V květnu 1941 přichází zákaz vydávání Zpráv, jenž znamenal faktické utlumení činnosti Společnosti. Z aktivit se podařilo udržet jen korespondenční styk a příležitostné schůzky členů.

Značka České společnosti rukopisné

Od osvobození do nuceného rozchodu (1945–1952)

První snahy o obnovení činnosti Společnosti se datují už do jara 1945; po osvobození byly obnoveny pravidelné schůzky a přednášková činnost. První komplikace se objevily při snaze o obnovení vydávání Zpráv. Ty byly nejprve na nátlak úřadů přejmenovány na Oběžník, ale vyšla jen dvě čísla a vydávání bylo opět zakázáno. Poté vycházely Zprávy jen v cyklostylované podobě. Po roce 1948 nastal pro rukopisnou obranu vysloveně nepříznivý čas. Po smrti předsedy Götzla v roce 1950, stanul v čele Společnosti MUDr. Jan Hlávka. V roce 1952 se podle zákona 68/1951 Sb. musela Společnost „dobrovolně rozejít“. V době svého zániku měla Společnost 311 členů.

Obnova Společnosti v roce 1993, současná činnost

Po zániku Společnosti udržovali bývalí členové společnosti, ale i další zájemci o RKZ alespoň písemný, a někteří i osobní styk. Publikační možnosti rukopisné obrany byly prakticky nulové. V roce 1991 zřídil ing. Jiří Urban, syn bývalého jednatele ČSR Ing. Karla Urbana, nakladatelství Neklan, které vydalo zásadní obranné práce PhDr. Julia Enderse a vydávalo Almanach rukopisné obrany. Ing. Urban zároveň založil i Klub přátel Rukopisů, prostřednictvím něhož došlo 21. března 1993 k zorganizování obnovující valné hromady České společnosti rukopisné. Činnost současné České společnosti rukopisné se zaměřuje jak na popularizaci poznatků o RKZ a dalších sporných památkách, tak na vlastní badatelskou činnost. Konají se pravidelné pracovní schůzky, pořádají přednášky, výstavy a rozvíjí se internetové stránky. Společnost opět vydává Zprávy České společnosti rukopisné.

Prof. Viktorin Vojtěch,
druhý předseda ČSR

Prof. Karel Absolon,
předseda brněnské odbočky ČSR

200 let
s Rukopisem
zelenohorským

Grünberger Handschrift

Die Grünberger Handschrift wurde hier auf dem Schloss Zelená Hora (Grünberg) im Jahre 1817 gefunden. Es wurde bisher nicht nachgewiesen, aus welcher Zeit diese Handschrift stammt. Im 19. Jh. galt die Handschrift als das älteste tschechische Literaturdenkmal aus dem 9. Jh. Am Ende des 19. Jh. überwog die Meinung, dass es sich um eine Fälschung handle. Nach einigen Ansichten sollte der tschechische Dichter Václav Hanka (1791–1861) die Grünberger Handschrift mit seinen Freunden fälschen. Hanka ist zugleich aus der Fälschung der Königinofer Handschrift verdächtig, die merkwürdige epische und lyrische Lieder enthält.

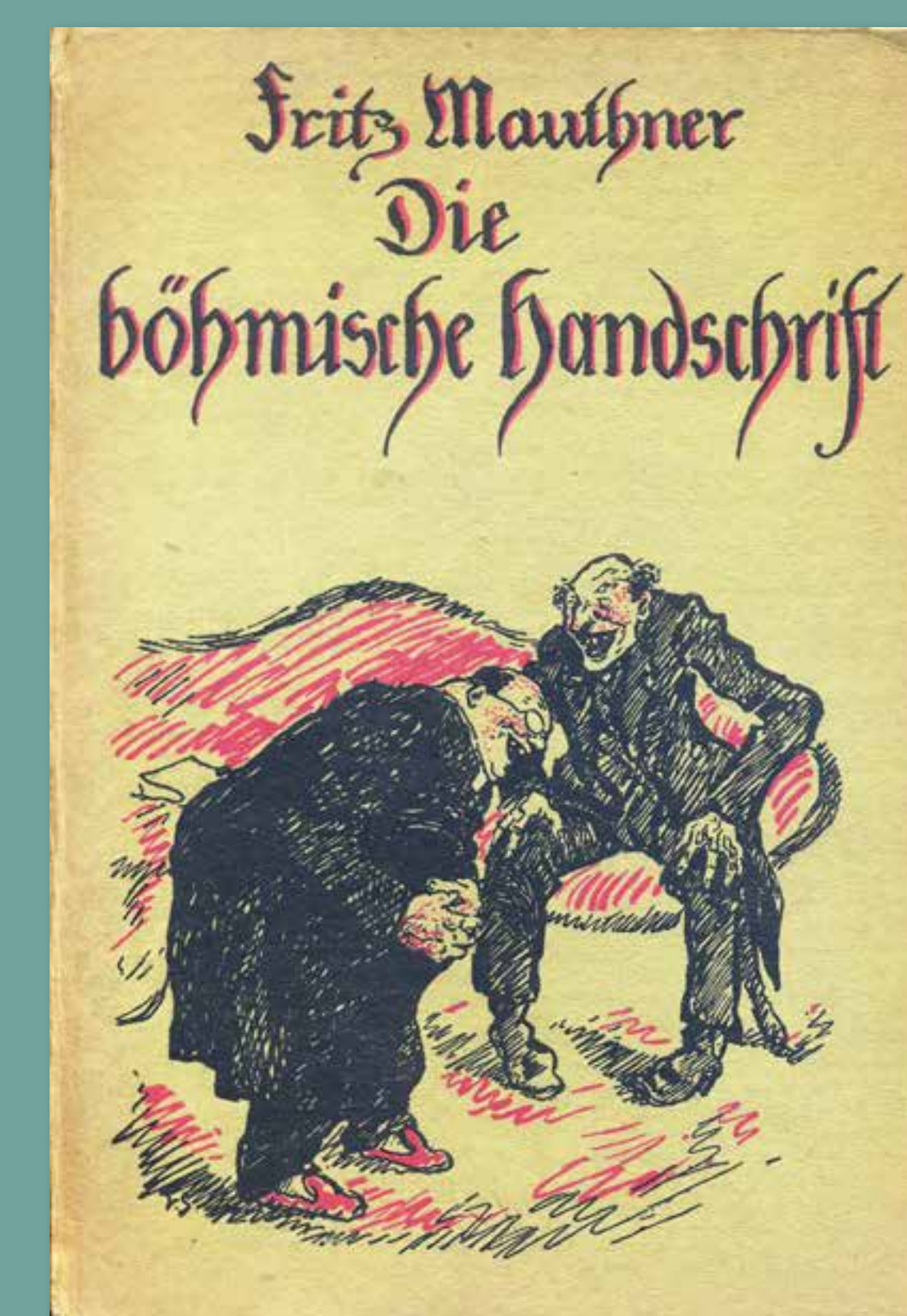
Der Streit um die Echtheit von Grünberger und Königinofer Handschrift hat alle Schichten der tschechischen Gesellschaft getroffen. Der erste tschechische Präsident Tomáš Garrigue Masaryk hat sich im Kampf gegen die Echtheit der Handschriften sehr engagiert. Viele tschechische Künstler dagegen hielten die Handschriften für echt und haben ihre Motive in literarischen Werken, Malereien und Skulpturen dargestellt.

Die offizielle tschechische Literaturwissenschaft hält die Handschriften heute für gefälscht, weil sich ihre Sprache etwas von den anderen altböhmisches Denkmälern unterscheidet. Die chemische Untersuchung hat jedoch die Fälschung nicht bewiesen. Die Königinofer Handschrift benimmt sich bei chemischer Prüfung als zweifellos echte Handschriften. Die Grünberger Handschrift wurde noch nicht ausführlicher chemisch geprüft.

Die Grünberger Handschrift enthält zwei Bruchstücke epischer Lieder, die beide über ein Gericht erzählen. Das erste Bruchstück betrifft die sogenannte zadruha: das heißt, dass bei den alten Slaven alle Glieder einer breiten Familie das Familiengut im gemeinsamen, ungeteilten Besitz hatten. Das zweite Bruchstück erzählt über die Fürstin Libuše und ihr Gericht über zwei Brüder: Chrudos und Stajlav. Chrudos war mit dem Urteil nicht zufrieden und schrie: „Weh den Männern, wenn ein Weib gebietet!“ Die Fürstin entschloss sich nach dieser Kränkung, einen Mann zu heiraten, der das Land streng verwalten wird. Diese Sage bezeugt, wie die Dynastie der Přemysliden den tschechischen Thron einnahm. Der Inhalt ist auch aus alten tschechischen Chroniken bekannt. Die Grünberger Handschrift besteht aus 4 stark beschädigten Pergament-Blättern. Die seltsame grüne Schrift hat ihre Farbe aufgrund von Kupferverbindungen. Die Handschrift ist heute im Nationalmuseum aufbewahrt.

Lubuša's Gericht (ein Auszug)

Ai, was trübst, Wletawa, du dein Wasser?
Was trübst du dein silberschäumig Wasser?
Hat dich aufgewühlet wilder Sturmwind,
Schüttend her des weiten Himmels Wetter,
Spülend ab die Häupter grüner Berge,
Spülend aus den Lehmgrund, den goldsand'gen?
Wie doch sollt' ich nicht die Wasser trüben
Wenn im Hader sind zwei eig'ne Brüder,
Eig'ne Brüder um des Vaters Erbgut?
Grimmen Hader führen mit einander
Chrudoš wild am Schlängelfluss Otawa,
Am goldström'gen Schlängelfluss Otawa,
An der kühlen Radbuza Held Stjaglaw,
Beide Brüder, beide Klenowice,
Alten Stamms von Tetva, dem Popelsohn,
Der mit Čech's Geschwadern ist gekommen
Durch drei Ström' in diese Segenslande.
Flog herbei nun die gesell'ge Schwalbe,
Flog herbei vom Schlängelfluss Otawa,
Setzt sich auf das breite Flügelfenster
In Lubuša's goldnem Vatersitze,
Auf dem heil'gen Wyšegrad, dem Ahnsitz,
Und sie jammert und sie trauet kläglich.
Als dies höret ihre eig'ne Schwester,
Eig'ne Schwester an Lubuša's Hofe,
Fleht im Wyšegrad zur Fürstenmaid sie,
Zur Entscheidung ein Gericht zu halten,
Vorzuladen ihre Brüder beide
Und zu richten sie nach dem Gesetze.

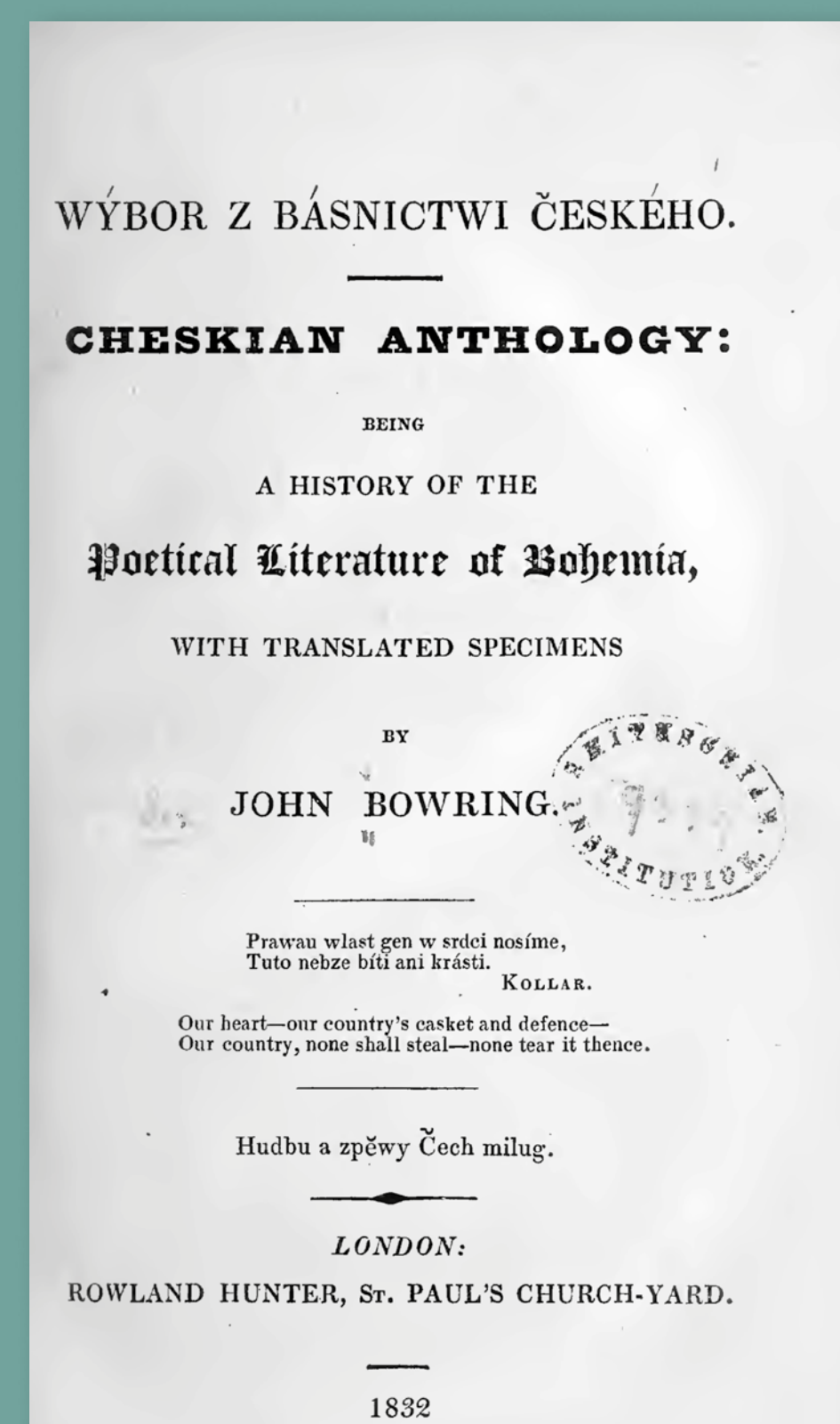
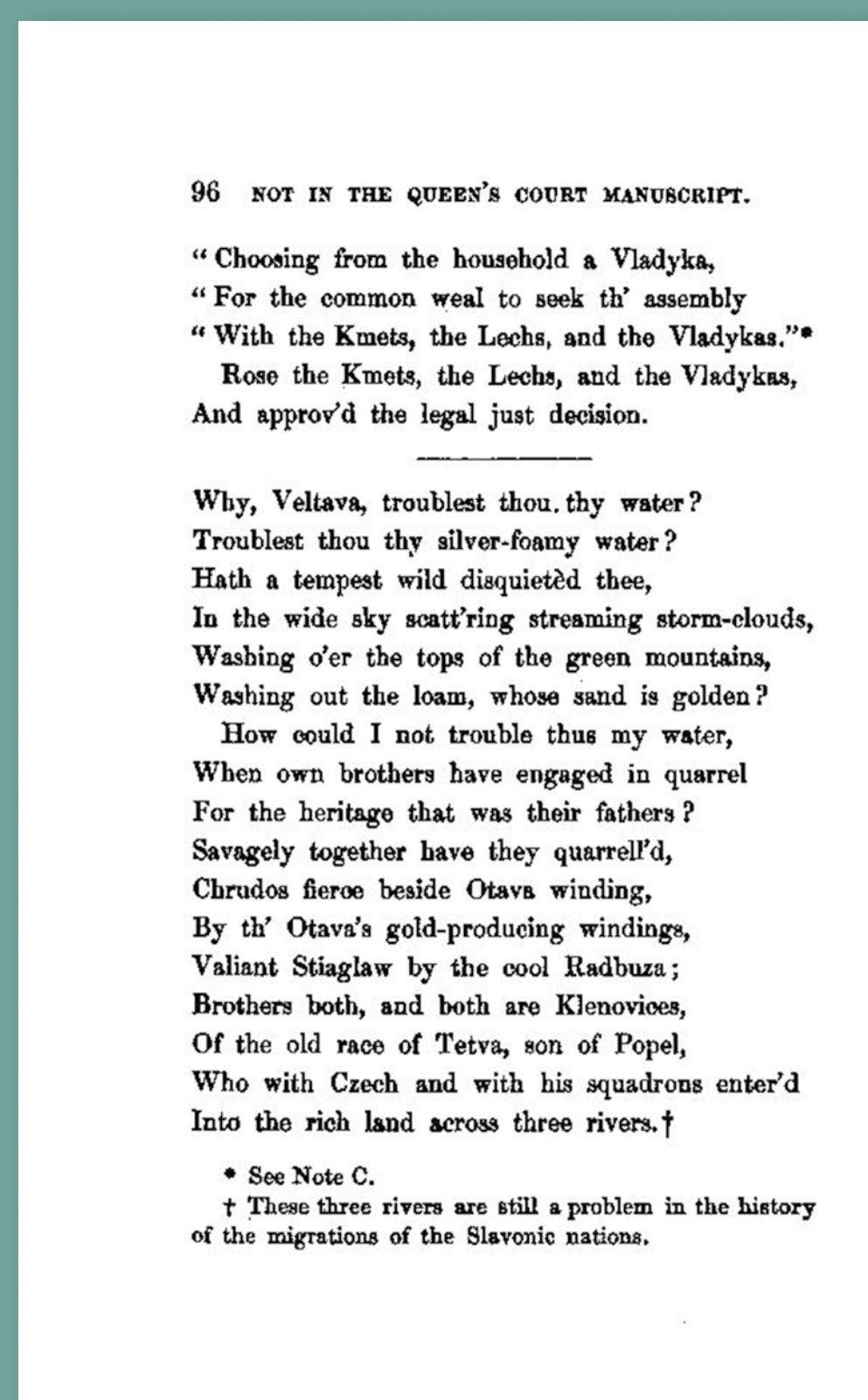

200 let
s Rukopisem
zelenohorským

The Manuscripts of Zelená hora (Green Mountain) and Dvůr Králové (Queen's Court.)

Former of these two manuscripts was discovered at this palace (Zelená hora) in the year 1817. It contains two fragments of poems pertaining to ancient Slavic legal system. The first fragment pertains to the Slavic custom of tribal ownership of property. The other poem contains an ancient saga, familiar from other sources, about two brothers arguing over inherited property: the elder brother seeks the entire inheritance; the younger one claims his portion. They bring their case to the princess Libuše, who rejects the older brother's demands and advises the brothers to jointly administer their property. The older brother curses and insults the princess, whereupon she abdicates in favour of a male, harsher ruler. According to its language and script, the parchments should come from the tenth century. Approximately at the same time, another set of parchments, containing some heroic and some lyrical poetry, was found at Dvůr Králové. Its language and script would place it in the thirteenth-to-fourteenth century.

Both sets contain poetry of profound beauty and both sets significantly contributed to the Czech national pride and successful renaissance. Countless poets, writers, composers, sculptors, painters, dramatists, etc. worked under the spell of those poems. Romantic patriots were even encouraged to dare the 1848 revolution. The president of Prague police realized that the subversion's roots are in those manuscripts, so he secretly asked the emperor's court for permission to find a scholar who discredited those poems as a 19th century plagiarist.

This started an argument between the Opponents and the Defenders of the manuscripts' antiquity. Nineteenth century linguists, historians and paleographers discovered inconsistencies that indicated that the manuscripts probably are not from the times indicated by their language and script, so they concluded that the manuscripts are forgeries of two Czech nationalists, Václav Hanka and Josef Linda. Official places welcomed that opinion and the Opponents celebrated a political victory. Their opinion was accepted by the Department of Education and has been the official version to this day.

On the other hand, some linguists, historians, archaeologists and practically all natural scientists keep finding evidence that the manuscripts cannot possibly come from the early 19th century. Parchments and inks are very old and must have been in mutual contact for centuries. (The negative results of the so called „Ivanov team“ have been discredited by experts.)

Since the 1980's a third group has been trying to find a solution that would not be at variance with evidence. They think that the parchments date from the early 16th century, when that type of poetry was fashionable in the Balkans. Czech language was at its highest level. Several good, well known poets are potential authors. Both text and script of the manuscripts would then be a renaissance renditions of historical or mythical sources.

Eva Urbanová v roli kněžny Libuše /
Eva Urbanová in the role of Princess Libuše

200 let s Rukopisem zelenohorským

Kamil Bednář

... a ten, kdo RKZ dejme tomu „montoval“, byl velký básník, protože je tu ještě právě ta duše, totiž tempo básní, dynamika, rozvržení obrazů, celistvost tvůrčího vrhu, patos, který je vystaven z mohutné inspirace a nikoli fušersky slátán. To je to, co by už nikdy nemělo být opomenuto při budoucím bádání: fakt, že tu jde o skutečné umělecké dílo, které má svůj plný dech, bytostnou jistotu a jehož krása vyplývá z dramatického usilování vyjádřit základní pocit díla.

František Ladislav Čelakovský

„O pravosti Rukopisů tak přesvědčen jsem, jako že slunce na nebi...“

Viktor Dyk

A přece jen a jen umělec, ne vědec, může pochopiti váhu a dosah námitky, že proti nepravděpodobnosti vzniku Rukopisů v době, do které se kladly, stojí stejná nepravděpodobnost, že by mohly Rukopisy vzniknout na počátku devatenáctého století podvodem Hankovy skupiny. Připouštím-li, že v Rukopisech jsou dílka hodnoty umělecké, stojím před problémem, kdo byl schopen ze zmíněné skupiny je utvořiti. Nestačí zjistit jisté analogie v jiných literaturách, analogie obsahu; technický básnický problém je ještě závažnější. Dílo básnické nelze vysvětlit kompilacemi; je třeba živé vody, aby z mrtvých údů učinila živý celek. Kde, u koho byla?

František Josef I.

Při povolání do panské sněmovny r. 1905 mluvil Gebauer krátce s Franzem Josefem. Gebauerův syn Bohuslav napsal: „*Tatínek... při té příležitosti mi řekl, že Franc Josef – věří v pravost RKZ! Byli to asi čeští feudálové, vysoký klérus a snad i Rieger, kteří mu to nabulíkovali.*“

Jacob Grimm

„*Jakmile mi faksimile Libuše (Rukopisu zelenohorského) padlo do očí, zmizely všechny pochybnosti, něco takového musí býti pravé, nemůže býti paděláno.*“

Boleslav Jablonský

„*Za jednu z písní Královédvorských všecky mé písně. – Klekám před prachem, kde byly nalezeny.*“

Jiří Karásek ze Lvovic

Opravdu, mohou tyto básně pocházeti z duševní dílny Váceslava Hanky? Je to možné? Hanka fecit?! Ne - ne! Snad je opisoval, snad shledal pro ně potřebný pergamen, ale - nikdy jich neskládal! To je naprosto vyloučeno. Člověk tak

ješitný, jenž se podpíše do padělku, nemlčel by, kdyby slyšel tolik chval estetické závažnosti svých produktů, kdyby sebe sama, neznámého, slyšel chváliti jako znamenitého básníka, slavnějšího než všichni současní pěvci, ti, kdo shlíželi s opovržením, ať zjevným, ať tajeným, na milého Váceslava, básníře několika sladce-hořce nakudrnatělých, ale vždycky až do posledních mezí nejubožejší komiky vyhnaných píseněk „v duchu prostonárodním“.

Tomáš Garrigue Masaryk

„*Na mne rukopisy svou prázdnotou, neurčitostí a nepěkností vždy dělaly dojem slátaniny.*“

Božena Němcová

„*Přála bych Vám vidět Manesovy ilustrace ke královskému rukopisu. Zaboje jak zpívá v lese...*“ ... „*Ta pakáž německá závidí nám tu drahou starou památku a rádi by nás o ni připravili...*“

Jan Neruda

„*Gebauerovy vývody lze číst. Nepřesvědčují sice, ale je v nich alespoň nějaký obsah. Také Gebauer je a byl účelný, chtěl a priori, aby mohl dokázati faleš, a dle toho pracoval; postup ten je ale u něho maskován. Za to ty Masarykovy věci nejsou téměř ke čtení; člověku jde hlava kolem. On chce, aby byl R. falešný, a už říká, že je, a teprve hledá důvody! A to je „věda“, „vědecké“!*“

Jan Evangelista Purkyně

Když v roce 1817 nynější knihovník královského českého musea pan Václav Hanka objevil nejstarší památky českého básnictví a vydal je pod titulem Rukopis královédvorský spolu s německým překladem profesora W. Svobody, vynořili se hned tehdy mnozí pochybovači o pravosti těchto zbytků staročeské poesie vzhledem k básnické hodnotě a starobylosti obsahu i řeči. Do té doby byly známy ze zbytku středověku jen nechutné rýmovačky, které dýchaly více nebo méně cizím, neslovanským rázem a projevovaly se charakterem tehdejší mnišské omezenosti. Teď byly pojednou slyšány zvuky, které svou přirozeností a heroickým zabarvením upomínaly takřka na Homéra a kterých by se sotva kdo nadál vedle starší nebásnické české literatury, která se vybíjela ponejvíce v theologických šarvátkách. Nebyla tu žádná spojnice mezi touto patrně nejranější a pozdější tvorbou.

Jaroslav Vrchlický

„*Mne mají lidé za velkého českého básníka, ale něco tak velkolepého a krásného, jako jsou básně RK, bych nedovedl napsati.*“

200 let
s Rukopisem
zelenohorským